ВІСТІ
КОМБАТАНТА

6

ТОРОНТО — НЬЮ-ЙОРК 1970

ВІСТІ КОМБАТАНТА

УКРАЇНСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЖУРНАЛ

РЕДАКТОРИ: **І. Кедрин-Рудницький, Василь Верига**

ВИДАВЦІ: **Головна Управа Об'єднання б. Вояків Українців в Америці, Головна Управа Братства кол. вояків 1 УД УНА**

СПІВУЧАСНІ: **Братство Українських Січових Стрільців, Об'єднання кол. вояків УПА, Броди-Лев, Інк., Українська Стрілецька Громада в Канаді.**

VETERANS' NEWS, bimonthly, published jointly by:

United Ukrainian War Veterans in America, Brotherhood of Former Soldiers of 1 Ukrainian Division UNA in association with:

Brotherhood of Ukrainian Sichovi Striltsi, Former Members of the Ukrainian Insurgent Army, Inc., Brody-Lew, Inc., Ukrainian War Veterans' Association in Canada.

Addres: P.O. Box 1184, Church Street Station, New York, N. Y. 10008, U.S.A.

Статті, підписані прізвищем, чи ініціялами автора не завжди відповідають поглядам Редакції.

Редакція застерігає собі право скорочувати статті і справляти мову.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ

Англія	1:10.0	0:5:0	ЗСА	5.00 дол.	1.00
Австрія	100 австр. шіл.	20	Канада	5.00 дол.	1.00
Арґентіна	670 пез.	120	Німеччина	20 н. м.	3.50

АДРЕСИ ПРЕДСТАВНИКІВ:

Австрія:
Dr. S. Naklowycz
Wien XX
Dresdnerstr. 124/III/19

Канада - Захід:
Mr. Lew Rudnyckyj
297 Chelsea Ave.,
Winnipeg 15, Man., **Canada**

З.Д.А.:
"VETERANS' NEWS",
P. O. Box 1184, Church St. Station,
New York, N.Y. 10008, U.S.A.

Аргентина:
Fraternidad de Los Ex-Comb
de la 1a DU ENU, c. Maza 144,
Buenos Aires, **Argentina.**

Англія:
Mr. Wasyl Nakonechny
23 Alexandra St
Ashton - U - Lyne, Lancs, England

Канада і інші країни:
"VETERANS' NEWS"
[illegible] Whitbread Cres.
Downsview 465, Ontario, Canada.

ВІСТІ КОМБАТАНТА Рік 1970 Торонто - Нью-Йорк ч. 6 (50)

ЗМІСТ

КОЗАЦЬКИЙ ДУБ

У ночі, божевільні від вітрів,
Коли зі страху гасне кволий вогник,
З суворим зсувом волохатих брів
Щось шепче древній дуб, неначе стогне.

Його давно вкраїнські козаки
На роздоріжжі дикім посадили
Серед степів таврійських. Йшли віки,
Могутні м'язи наповняли сили.

Немов катів сп'янілі батоги
Йому шмагали спину суховії,
Топтали землю рідну вороги —
Він вірив мрії.

Нікому дуб не кланявся до ніг,
Бо над усе він цінував свободу.
Тому й стоїть на схрещенні доріг,
Мов символ невмирущого народу.

Д. Кулиняк

М. Сосновський

ТРИ РОКИ ПРАЦІ СЕКРЕТАРІЯТУ СВІТОВОГО КОНҐРЕСУ ВІЛЬНИХ УКРАЇНЦІВ

В половині листопада 1970 минуло три роки від часу, коли в Ню Йорку відбувся перший Світовий Конгрес Вільних Українців і коли був покликаний до життя Секретаріят Конґресу для ведення біжучих справ в часі між окремими світовими конґресами. Очевидно, три роки надто короткий час, щоб можна було робити якісь ґрунтовніші підсумки. Все таки, з цієї нагоди варто буде бодай в найзагальнішій формі зупинитися над тим, що за цей час Секретаріят плянував зробити, що зробив і які конкретні вигляди для його праці у майбутньому.

Треба відразу відмітити, що ні на самому Конґресі, ні на першому пленарному засіданні Секретаріяту, що відбулося безпосередньо після Конґресу в Ню Йорку, не було уточнено форми та техніки праці Секретаріяту, завдання якого були тільки дуже загально з'ясовані в схваленому Конґресом статуті СКВУ. Не було в нас теж виробленого відповідного зразка для такої праці, не враховуючи деякого досвіду я діяльности того типу громадських надбудов. Все це значно ускладнювало цілу справу і мусіло позначитися на початковому етапі в праці Секретаріяту.

Фактичним керівником Секретаріяту СКВУ за статутом є його Президія, яка складається з чотирьох осіб. Президія є ротаційною в тому змислі, що кожних два роки її склад та осідок міняється. Перша Президія під головуванням о. д-ра В. Кушніра діяла в Канаді в роках 1967-1969. Від 1-го січня 1970 Президія діє в ЗСА і тут її очолює п. Йосип Лисогір. Від 1-го січня 1972 Президія діятиме в Европі.

На протязі останніх трьох років відбулися три пленарні сесії Секретаріяту, на яких розглядалися пляни діяльности Секретаріяту, його бюджет, та були схвалювані постанови у всіх питаннях, що стосувалися біжучої праці та фінансів.

Канадський період діяльности Секретаріяту

На протязі першого року своєї діяльности Секретаріят не виявився оперативним в такому засягу, як цього можна і треба було сподіватися. Президії не пощастило розв'язати справи бюра Секретаріяту, у висліді чого весь тягар біжучої праці, а те і самого плянування, впав на тодішнього генерального секретаря, п. Миколу Плав'юка, який не мав, однак, змоги присвятити справам Секретаріяту стільки часу, скільки це було тоді потрібно. Все таки, вже в першому році з його ініціятиви було визначено в загальному рамці діяльности Секретаріяту та пороблено конкретні заходи для того, щоб активізувати окремі ділянки роботи, які, на гадку Президії, були найконечніші і найважливіші.

Засадничо, діяльність Секретаріяту була подумана вже тоді в двох площинах: адміністративно-технічній (бюро Секретаріяту з постійним персоналом) і плянувально-координаційній (сама Президія та покликувані нею комісії і ради). Адміністраційно-технічний аспект праці Секретаріяту вдалося розв'язати у якійсь мірі щойно на початку 1969 року, але плянувально-координаційна частина діяльности почалася вже в 1968 році, коли Президія покликала до життя ряд комісій і рад. Таким чином постали Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада (СКВОР), Світова Рада Суспільної Служби, Комісія прав людини, Комісія дослідів українського життя в комуністичних країнах та Комісія преси і інформації.

Покладено підвалини під впорякування двох важливих ділянок нашого життя в діяспорі: виховно-освітньої та суспільно-допомогової. Однак тут же треба ствердити, що впродовж двох років не пощастило забезпечити ефективну координацію діяльности, внаслідку чого ті ради не могли успішно діяти. Це проблема, яку треба ще розв'язати.

У 1968 році Секретаріят вперше виступив на зовнішньому форумі. Президія подбала про те, щоб довести до відома урядів всіх тих держав, де є українські поселення, про те, що відбувся світовий український конґрес і що діє загальноукраїнська громадська надбудова Секретаріят. Були тоді теж докладно з'ясовані цілі і завлання СКВУ та його Секретаріяту. Президія теж використала у своїй зовнішній діяльності той факт, що 1968 рік був Міжнародним роком прав людини, щоб виступити активно в обороні прав українського народу. Для цього були виготовлені відповідні документи, а теж був використаний форум міжнародної конференції ОН в Тегерані, присвяченій правам людини і народів у світі.

В перших місяцях 1969 року Президія зорганізувала постійне бюро Секретаріяту, яке на протязі цілого року приміщувалося у Вінніпезі, тодішньому осідку Президії. За той час наладнано нормальне діловодство Секретаріяту, завершено організацію комісій, а теж поширено діяльність вже діючих. Започатковано теж тоді систему періодичного інформування українського громадянства про працю Секретаріяту і Президії шляхом виготовлення щомісячних пресових комунікатів, які були публіковані майже в усій українській пресі країн поселення.

Практика перших двох років діяльности Секретаріяту показала, що організація та діяльність комісій чи рад може себе виправдати при таких передумовах:

а) Екзекутиви комісій і рад повинні бути у цій місцевості, де знаходиться постійне бюро Секетаріяту, щоб в цей спосіб можна було ефективніше використовувати адміністраційно - технічний персонал та канцелярійні засоби Секретаріяту;

б) при кожній центральній репрезентації повинен діяти відповідник комісій Секретаріяту, тобто однойменна комісія для практичного здійснювання плянів діяльности на даному відтинку нашого громадського життя в такій чи іншій країні нашого поселення;

в) комісії і ради повинні мати до власної диспозиції принаймні мінімальні фонди для покриття найконечніших видатків, зв'язаних з їх діяльністю.

Президія Секретаріяту СКВУ в ЗСА

Під кінець грудня 1969 року в Торонті відбулася 3-тя пленарна сесія Секретаріяту. З 1-им січня 1970 керівництво справами Секретаріяту перебрала Президія з осідком в Ню Йорку. На цій пленарній сесії були схвалені напрямні праці Секретаріяту на найближчу дволітню каденцію та устійнено бюджет. Зліквідовано тоді

теж бюро у Вінніпезі і перенесено його агенди до Ню Йорку. Процес ліквідації та організації бюра на новому місці виявився, з одного боку, досить коштовним, а з другого, спричинив втрату часу, бо на новому місці бюро почало функціонувати щойно з початком березня 1970 року. Цей факт, до речі, ілюструє наскільки непрактичною є справа т.зв. ротації керівних органів Секретаріяту СКВУ, а разом з цим ротації бюра, з чим пов'язується перевіз архівів Секретаріяту, виряду тощо. Всі ці справи повинні бути при найближчій нагоді поновно передискутовані і зревідовані, якщо діяльність Секретаріяту має бути справді ефективна.

За час діяння Президії в Ню Йорку, Секретаріят успішно розв'язав деякі справи загально-українського значення. Перш за все, допроваджено до наладнання відносини на відтинку українських наукових установ та підготовлено ґрунт під світовий конгрес української науки. На базі домовлення між УВУ, НТШ та УВАН оформлено Підготовний комітет для створення Світової Ради Української Вільної Науки (голова проф. В. Янів, ректор УВУ), який має зайнятися скликанням наукового конґресу в 1971 році.

Заходами Президії і за ініціятивою голови Комісії церковно-релігійних справ Секретаріяту, митрополита Максима Германюка забезпечено єдність ієрархії Української Католицької Церкви в її заходах за завершення цієї Церкви патріярхатом.

У тому ж періоді наладнано працю Комісії для справ української культури (голова проф. М. Степаненко). Переведений в життя плян комісії щодо координації культурної діяльности на відтинку українських поселень уможливить піднести наше культурне життя на вищий позем та забезпечить кращі передумови для його розвитку.

Свою працю продовжували теж і інші комісії та ради, зокрема Комісія прав людини (голова сен. П. Юзик), яка виготовила і поширила документальний матеріял про стан прав людини в Україні на протязі 1969 року.

Деяку роботу пророблено по лінії організації допомоги українському населенню в Юґославії, яке потерпіло внаслідок землетрусу. Як тільки наспіли вістки про землетрус, Президія Секретаріяту в Канаді встановила контакт з відповідними югославськими чинниками в Оттаві, інформуючи про готовість українського суспільства на Заході дати допомогу потерпілим. Практично — велику допомогову акцію перевів Злучений Український Американськиий Допомоговий Комітет з ЗСА завдяки своєму спеціяльному міжнародно-правному статусові і своїм можливостям. Та акція

увінчалася повним успіхом з великою користю для пошкодованих наших земляків в Юґославії й доброго українського імени.

Президія намітила теж ряд нових проєктів і плянів загальноукраїнського значення. Мова тут про проєкт Статистично-довідкової комісії (голова д-р І. Тесля) перевести статистичний облік всіх українських поселень. З цією метою комісія опрацювала потрібні запитні листки і треба надіятися, що в наступному році цей плян буде реалізований. Намічено теж проєкт організації пресової служби СКВУ, яка б мала діяти в системі Комісії преси та інформації Секретаріяту (голова М. Сосновський), спираючися на членстві українських видавництв та радіомовлень. Цей проєкт теж вже знаходиться в стадії реалізації.

Фонди Секретаріяту

Вся ця вже проведена робота та всі намічені проєкти і пляни вимагають, очевидно, відповідних фондів. Згідно з постановами статуту СКВУ, потрібні фонди на працю Секретаріяту повинні давати центральні репрезентації з усіх країн нашого поселення за визначеним ключем. Практично майже весь тягар фінансування (85%) припадає на українські поселення в ЗСА і Канаді.

Практика показує, що устійнена форма фінансування Секретаріяту не цілком себе виправдує, хоч, безперечно, вона є чи не найзручніша, враховуючи той факт, що Секретаріят СКВУ є тільки організаційною понадкрайовою надбудовою без власного більшого адміністраційного апарату. Виглядає, однак, що справді ефективне фінансування всі почині Секретаріяту буде можливе тільки тоді, коли буде впроваджена система своєрідного «національного оподаткування» на потреби Секретаріяту, при чому українські громадяни в усіх країнах свого поселення вплачували б кожного року датки чи пожертви в якійсь мінімальній сумі на Фонд СКВУ або до своїх центральних репрезентацій, або прямо до бюра Секретаріяту СКВУ.

Щоб наладнати ефективну працю комісій і рад і щоб могло діяти бюро Секретаріяту та для перепроваджування окремих проєктів (нпр. статистичний облік, постійна пресова служба для інформації на внутрішньому українському відтинку та назовні тощо) потрібно бюджету у висоті $100,000 річно. Очевидно, діяльність Секретаріяту і його комісій та рад можна звести до мінімуму, але ледви чи тоді виправдається існування Секретаріяту в такому змислі, як це первісно було запляновано.

Такі фінансові засоби може дати вся наша громада і для неї це не буде надто велике обтяження при передумові, що сплатою датків на Фонд СКВУ буде охоплено найширші кола нашого суспільства. Ці справи повинні бути передискутовані на форумах центральних репрезентацій і повинні бути винесені рішення або на черговій пленарній сесії, або на найближчому світовому конґресі.

Українське громадянство повинно, однак, усвідомляти собі, що Секретаріят без відповідних фондів не може діяти і що ці фонди воно має дати, щоб забезпечити потрібну координаційно-плянувальну діяльність Секретаріяту СКВУ та здійснювання таких проєктів, які мають виразно загально-український характер і не можуть бути реалізовані в засягу однієї чи другої центральної репрезентації.

***

Секретаріят СКВУ вступає в четвертий рік своєї діяльности. Як минулі три роки, так теж і найближчі три роки будуть для Секретаріяту своєрідним «іспитом зрілости». Цей свій «іспит» Секретаріят складе при передумові максимальної і всебічної підтримки на всіх відтинках з боку найширших кіл нашого суспільства в усіх країнах нашого поселення.

Фотій Мелешко
майор Армії УНР

ПІВДЕННО-СХІДНЯ ГРУПА АРМІЇ УНР

(Продовження)

Несподівано з мене спала відповідальність за моє та от. Янова непотрібне, чи навіть карне, перебування в Одесі. Березня 22-го до Одеси прихали автом через Румунію члени нашої влади: прем'єр Остапенко, новий військовий міністер Олександер Шаповал зо своїм помічником Какуриним — полковником колишньої царської армії, татарин за національностю, та, здається, іще хтось із членів влади. Коли я про той приїзд довідався, то дуже зрадів. Гадав, що аж тепер наші міністри загальними силами чогось корисного таки доб'ються від французів. А військовий міністер допоможе мені вивезти от. Янова на фронт, а може й послухає мене та замість Янова призначить когось іншого на команданта Південно-східньої Групи. Говорилося тоді, що О. Шаповал мав ранґу полковника, але коли я його побачив і познайомивсь з ним, то щось не міг повірити тому. А яку справді він мав тоді ранґу, я й тепер не знаю. Я знаю, що він наш військовий міністер, але коли поглянув на нього, молодого, чорнявого, у цивільному вбранні та вишитій сорочці — то мимоволі поставив сам собі запитання: “Та невже таки оцей молодий парубок наш військовий міністер?..” Так — він таки міністер! Тоді нічого дивуватися, що другий парубчак, “живий, як огонь, за яким шаліли одеситки”, як написав Липа, — був командантом покищо тільки Південно-східньої Групи. Я плекав надію, що таки знайду час і розкажу отому старшому юнакові про оцього молодшого юнака, з яким я вже досить наморочився.

Надвечір 22-го березня в одній із “екстериторіяльних” кімнат “Савою” відбулася нарада, на якій були присутні: пп. міністер Шаповал, його помічник полк. Какурин — стрункий, високенький, із червоним обличчям, захованим у руду борідку, ген. Секіра-Яхонтов, що нагадував мені своєю поставтю от. Самокіша — колишній сірожупанник, а тоді чомусь узявся організувати з Одесі білоруський батальйон, і я. От. Янова не було; можливо, він ще й не знав про приїзд міністрів. На нараді, як і належалося, говорив полтавською говіркою найперше міністер О. Шаповал. І в нього при обговоренні загальної нашо—ї ситуації висувалося на перше місце своє “Я”.

— Коли французи дозволять, то я дуже швидко сформую в Одесі цілий добрий корпус, — казав він. — А в мою думу закрадався сумнів, чи оцей молодий парубок, військовий міністер, але на якому й тіні військовости непомітно, має в собі стільки військових здібностей, щоб зразу з нічого сформувати цілий корпус?

Нарада тривала недовго. Пан міністер сказав, що він стомлений подорожжю й піде відпочивати. Другу нараду, на якій уже мали приймати конкретні ухвали, призначив він на другий день, на восьму годину ранку. Коли він пішов, то хитрий азіят полк. Какурин, який від нас пізніше перейшов до большевиків, сказав:

— "Утром очень на совещание не спешите. Господин міністр любит поспать — совещание наверное в восемь часов не начнется..."

Друго дня я поспішав ту нараду. Какурин хоч і сказав, що пан міністер люблять поспати, однак я хотів бути точно о восьмій годині на призначеному місці. Коли вийшов на вулицю з двірця, — а спав я в сальон-вагоні, — то мене здивувала відсутність звичайного руху. Люди ніби ще спали, або вимерли... Бачив тільки, як ішов кудить полк сенегальців — єдина тоді французька дисциплінована частина в Одесі. Прихожу в «Савой». Там мене «огорошили» несподіваною новинкою: усі наші пани міністри вночі похвапливо виїхали з Одеси! Отак — значить наш військовий міністер може й недоспати, коли запахне в повітрі небезпекою?.. А що ж з формуванням того корпусу — тепер же французи напевно не мали б нічого проти того?.. Але говорила покійна до самої смерти... Одно говорити, а друге діло робити... Роблю ще раз і востаннє спробу знайти от. Янова й таки примусити його їхати. Але тепер це була цілком безнадійна справа. Вирішаю сам їхати. Прибігаю на станцію. Ніби на щастя зразу здибаю нашого машиніста.

— Подавайте паротяг! — кажу йому.

— Еге, подавайте, — відповідає, — паротяг від мене відібрали... А коли б і не відібрали, то ми не могли б виїхати, бо залізничники застрайкували....

Оттак маєш — рятуй тепер сам себе, а не загальну справу... Вскакую до нашого вагона. Ого, тут уже нові господарі!.. Робітники «пораються», до яких, певно, незабаром перейде вся влада до рук та всі права на надземні й підземні багатства м. Одеси. У на-

шому сальон-вагоні вони «господарювали» дуже «продукційно» — познімали заслони з вікон, а осе саме обрізували та здирали шкіру з диванів, облюплювали їх, мов дохлих коней. Один навіть почав у сальоні здирати із стін квітчастий ліноль. Потяг смугу та мацає руками й певно міркує, чи це добро йому придасться.

Один держав мої речі. Не багато я того добра й мав, але не хотілося з ним розставатися. Новий власник мого кошика признав знову моє право на нього тільки після того, коли я показав йому револьвера... Аж тепер тільки я переконався, що от. Янів мудріший за мене. Йому свого добра, який він мав у купе подостатком, не довелося виривати в грабіжників з рук. Заздалегідь воно крадькома було винесено до міста. Я намагався затягти його назад на фронт, щоб він виконував взятий на себе високий та почесний обов'язок команданта, а він тепер уже відверто показав, що мав готову вовчу думку тоді, коли від'їздив з Бірзули. Слова того простого козака — «він назад не повернеться» — стали пророчими словами.

Греки привозили до Одеси своїх ранених. На сході, десь у далині гуркали гармати. Одесу, переповнену різним нечинним військом, почали евакувати, розвантажувати та розмотувати, мов різнобарвний, брудний клубок.

Я з двірця прийшов із своїм кошиком до «Савою», абсолютно не знаючи, що далі робити. Зустрічаю ген. Секіру-Яхонтова, який трохи пізніше відверто перейшов на службу до большевиків.

— Чи не бачили ви, пане генерале, отамана Янова? — запитую його.

— Аякже, — бачив, — відповідає.

— Може знаєте, чому він не захотів повернутися на фронт?

— Не міг, — каже мені тихо, — він одержав великі гроші й боявся з ними їхати...

— Але ж ті гроші він одержав для армії й мусів з ними виїхати?

— Так, але просто їхати не можна. Для нас приготовлено авто. Разом утрьох і поїдемо на Румунію, а звідти на фронт... Будьте тут — виїдемо напевно о восьмій годині вечора...

Я в це повірив і заспокоївся. Тепер принаймні знав, що воно далі буде. Що ж робити — поїдемо через Румунію, тільки б до своїх дістатися...

Одеса дедалі все більше розворушувалася, мов величезний комашник. Вулиці забиті військом та цивільними заможними людьми на автах та кінних фірах. Одні тягнуть до пристані, а другі — на Акерманський шлях.

Готель «Савой» став збірним пунктом для українців, білорусів і чомусь для великої кількости золотопагонників. Українці тепер стають для них добрі люди. Коло мене купчиться наша братва, яка здавалося б не мусіла мене й знати. Час тягнеться надзвичайно поволі. День — вічність. Здавалося ніколи не дочекаюсь до тої восьмої години, коли ми сядемо в авто й виїдемо з цієї Содоми... Часом промайне рухливий ген. Секіра-Яхонтов, потішить мене, і знову десь зникне. А от. Янова ніяк не можу побачити та дізнатися, де він переховується.

І як не тягся цей день, ніби останній для Одеси перед страшним судом, але таки погас. Ясне вогнисте сонце потонуло в глибоких водах Чорного моря. Я уважно слідкував за годинником. Ось вісім — ось уже й по восьмій годині, а авта нема... І сам Секіра-Яхонтов більше не показується. «Савой» все більше та більше виповнюється різним збродом.

Білорукий большевик із золотими погонами дає почин — розбиває багатющий буфет ресторації «Савою». Ложки, віделки, ножі, скатерки, вина, коняки тощо пхає в мішок. Перешколи йому ніхто не чинить, бо господар грек утік, а старший кельнер усе позамикав і пішов додому. Грабіжника-ініціятора раптово майже всі починають підтримувати. Іще хвилина й буфет рознесено. Внизу гуркіт — розбивають двері до склепу. Там виявилося багато різного доброго питва. І от уже готовий «равт» — мов під час чуми... Ті, що не вхопили чарок з буфету, п'ють з пляшок нахильці... Від веселощів «Савой» аж трясеться. Усі робляться балакучі, відважні. Та ось залунали на вулиці постріли. Цілий цей п'яний натовп заметушився, раптово кинувся вниз, у порожню залю, де ще вчора кабаре та за високу плату подавалися вина... За сценою знайшлися вузькі дверцята, які богзна куди вели. Кожний поспішав першим у них проскочити. Добровольці-«лицарі» не тільки зривали з себе

золоті погони, а й кидали зброю, яку мали при собі. Коло готелю було виставлено варту з кулеметом. Вартові виявилися великими боягузами — покинули кулемет і також утекли. Ніч натягла на Одесу свою чорну заслону. По тих несподіваних пострілах на вулицях знову було тихо, мов у могилі. П'яний натовп, який ото розпорошився, почав крадькома знову пробиратися з усіх кінців назад до «Савою». «Равт» тривав далі.

Час від часу появлявся й ген. Секіра-Яхонтов. Тепер запевняв мене, що авто по нас приїде о четвертій годині ранку, діловито метушився та знову кудись зникав. Ось цілком для мене несподівано бачу, як п. от. Янів спускається вниз по східцях цього готелю такий п'яний, що ледве на ногах тримається. Я до нього, а він:

— Вибачте, я трохи випив...

— По вас бачу, що не трохи — а добре напились...

— Так, прошу пана інспектора, не звик пити, випив і оп'янів...

Я насилу втримався від того, щоб пустити своїх п'ястуків у роботу...

— А де гроші? — запитую.

— Гроші маємо — ніхто не міг, а я дістав під кінець од французів дванадцять мільйонів карбованців!.. Коли б ми були від'їхали раніш, як вам ся хотіло, то не мали б грошей...

— А тепер маємо гроші, а від'їхати не можемо до своєї армії, — кажу.

— Прошу не боятися — від'їдемо автом через Румунію... Вибачте — мені погано... Мушу вийти на свіже повітря...

Що йому було погано, то я вже й сам бачив. Був він такий п'яний, що ледве язиком повертав. Опісля я шкодував, що й цим разом випустив його з своїх очей.

Я сидів унизу в кабінеті, де ще недавно відбувалися п'янки заможних панів. Тепер тут товклись на коштовних меблях, обтягнутих червоним плисом, п'яні добровольці й наші різні сватки. Мене вже довший час мучив кашель, а тієї ночі мав ще й до того гарячку — трусила пропасниця. До мене все приставав козак з янівської охорони, щоб я випив коняку, і мені стане легше. Поставив коло мене надпиту пляшку, шклянку та шмат сухої доброї ковбаси на закуску. Спокусивсь — випив. Зробилось справді ліпше, бодай туга від серця відлягла... Легше було чекати до тієї четвертої години, сидячи при пляшці доброго коняку. Про спання не могло тут бути й мови.

Та ось давно вже минула та четверта година, але нема ні ген. Секіри-Яхонтова, ні от. Янова, ні авта... Уранці вже — 3 бе-

резня разом з іншими вийшов на вулицю. Вона забита підводами, автами, військом та людьми різних національностей. Ось коло «Савоя» й наша українська «окрема частина» — зібралась до гурту може чоловік з тридцять; декотрі озброєні. Між ними бачу й С. Шемета — також озброєний — через плечі висить на мотузочку поржавіла рушниця.

— Навіщо вам та рушниця? — запитую його.

— Пригодиться, — відповідає, — може ж доведеться боронитись...

— А ви гадаєте, що оборонитесь?

— Попробуємо...

Шкода, що наш молодий військовий міністер поспішив з Одеси виїхати, а то б може він був би тепер показав свої здібності й оцю окрему частину «розвернув би в коорпус»?... Але ця «команда» без команданта й команди вирушила в невідомий похід. Я залишився на вулиці сам із своїм кошиком у руках. Почав розуміти, що мене генерал С.-Я. та от. Янів підманули. Становище моє сумне. На вулиці день. Охоронну службу вже несуть відпоручники нової влади — робітники та жидки з червоними стрічками в петельках на лацканах. Нікого ще не зачіпають, але пильно придивляються до того хаосу, що на вулці діється. Піти б до знайомих і заховатись, але вже пізно; коло кожного майже будинку стоять охоронці нового «ладу». Помітять, куди я зайшов, і тоді «капут», не тільки мені, а й тим, до кого зайшов. Та ось до мене підбіг заклопотаний мій «спаситель» — ген. Секіра-Яхонтов.

— Авта не буде, — поквапно говорить мені, — доведеться нам їхати підводою...

— А де ж отаман Янів? — запитую.

— Він тепер не поїде...

— Чому?

— Бо він же має багато грошей і небезпечно тепер з ними пускатися в дорогу...

Підвернувся нам іще порожній віз.

— Сідаймо швидше на цей віз. Це для нас, — промовив він, а сам зразу ж кудись побіг, і тільки я його й бачив.* А віз той, як виявилося, зовсім не для нас, а для польського консула та його родини. Почали вкладати чемодани, сідали пани та пані, а мене хотіли скинути, але я зумів відвоювати своє місце на цьому возі-платформі.

Так я цілком несподівано опинився між поляками, між іншим, під доброю їхньою охороною. Тепер тільки довідався, що полякам французи допомагали в Одесі робити те, що нам рішуче заборонили; формували вони кінну бриґаду, чи навіть дивізію. Сотень із-зо дві тієї формації на добрих наших конях тепер відходили з Одеси. Прикривали та охороняли своїх, а разом уже й мене,, від можливого наскоку большевиків. Почав іти дощ. Шлях наш чорний не брукований з Одеси на Акерман розкисав, коні вибивались із сили, сопли та приставали, але пани та пані з воза не злізали. Навпаки, вантаж ще збільшився. На широку толоку може вперше в цей день вийшли на зелену весняну пашу отари овець. Кіннотчики накинулися на них, мов вовки... Поклали й на наш віз дві зв'язані та перелякані вівці.

Дальше буде

---

* Між іншим, Володимир Мошицький у своїх спогадах "Одеський період", що є надрукований у "Визвольному шляху", в книжках 6, 7-8 за рік 1969, на стор. 883-84 подає слідуюче: "Адмірал М. Остроградський доручив тоді (цебто в кінці січня 1920 року — Ф. М.) генералові Сокирі-Яхонтову, колишньому комендантові Дивізії Сірожупанників, який вже пару місяців перебував в Одесі, з'ясувати ситуацію. Я з наказу М. Остроградського поїхав разом із ген. Сокирою-Яхонтовим". (Насправді ж миршавенької постави цей генерал ніколи не представлявсь Сокира-Яхонтов, тільки Секіра-Яхонтов. — Ф. М.) Автор спогадів подає, що перед тим делегуванням С.-Я. вже кілька місяців перебував в Одесі. Востаннє ж я бачив ген. С.-Я. в Одесі 24 березня старого стилю 1919 року. Дуже можливо, що він нікуди й не виїхав аж до того часу, коли ото знову виринув уже при початкам утечі денікінців із Одеси в кінці січня 1920 року. Мабуть тоді вже він і "офошив.. відкритий перехід на службу до большевиків, про що пізніше й подавалося у часописах.

Роман Крохмалюк

СТАНИЦЯ ВІЙСЬКОВОЇ УПРАВИ У ВІДНІ

По закінченні евакуації родин добровільців I УД з Криниці та довкільних сіл, частина членів Військової Управи виїхала через Словаччину на колишні терени Австрії, а частина подалась до Кракова, де евакуйовано бюра Військової Управи.

На коротко перед виїздом з Криниці прийшла з Кракова вістка, що Військова Управа розв'язана, а всі її члени звільнені з своїх обов'язків.

Маючи це на увазі, я подався через Словаччину до Відня. Через кілька днів я пішов відвідати Українську Установу Довір'я у Відні, якої головою був знайомий мені з Берліну сотник С. Доржинський.

Тут застав я містоголову Військової Управи О. Навроцького, який повідомив мене, що проголошення ліквідації Військової Управи неважне і всі її члени залишаються покищо на своїх місцях, чи займуть призначені їм нові функції. Позитивна оцінка участи I УД у битві під Бродами проголошена німецьким головним командуванням у Берліні змінили цілком наставлення ген. Фрайтаґа до Дивізії. Він був примушений відкликати свої зарядження щодо трактування наших старшин та вояків. Заслуженим у битві під Бродами старшинам та воякам надано, згідно з розпорядженням головного командування німецької армії, відзначення та хрести заслуги. Рівночасно поліпшено приділи харчів для Дивізії та приступлено до доповнення Дивізії вояками з запасного полку. У зв'язку з тим виявилася потреба створити у Відні станицю Військової Управи, яка мала б на цілі удержувати стислий зв'язок з Дивізією, та рівночасно зайнялася б допомогою родинам добровольців, яких щораз то більше почало напливати на терени колишньої Австрії.

Ще цього самого дня відбулася нарада Військової Управи, в якій взяли участь сотник О. Навроцький, інж. сотник М. Хроновят, автор цих рядків та майор Л. Макарушка, що саме приїхав з Нойгаммеру, місця постою Дивізії. На цьому засіданні було вирішено, що інж. М. Хроновят і я маємо зорганізувати і вести станицю Військової Управи у Відні.

Через два дні інж. Хроновят і я зайнялися організацією бюра Військової Управи. Нововідкрите бюро містилося в колишній ратуші тринадцятої округи Відня при вул. Гіцінґер ч. I. Там теж знаходилися бюра станиці Українського Центрального Комітету (УЦК)

та бюро Україн-Банку, що був окремою референтурою УЦК. Головне представництво Українського Центрального Комітету, члени Військової Управи та Український Ревізійний Союз Кооператив осіли в містечку Любені на німецькому Шлеську.

Головою станиці УЦК у Відні назначив проф. В. Кубійович проф. Ю. Полянського. Та праця у представництві УЦК у Відні йшла пиняво. Тому теж проф. Кубійович передав справу організації станиці УЦК у Відні д-рові Т. Мацькову, який, приїхавши з Любену, зорганізував у короткому часі цю станицю. Головою станиці УЦК залишився проф. Ю. Полянський. Культурно-освітним референтом став д-р А. Княжинський, референтуру суспільної опіки перейняв п. Осип Голінатий, кол. голова Українського Допомогового Комітету (УДК) у Львові. Фінансовим референтом і головою Україн-Банку залишився д-р Вол. Кохан. Справи організаційні перебрав на себе д-р Т. Мацьків.

Військова Управа співпрацювала постійно з поодинокими референтурами УЦК. Було чимало справ, які підпадали під компетенцію УЦК, як нпр. справи видачі додаткових харчів родинам членів Дивізії, тощо. Військова Управа знова інтервеніювала там, де німецькі власті відмовляли помочі в поладнанні справ УЦК. Треба признати, що німецькі військові і цивільні уряди числилися з Військовою Управою і авторитет її у німців був, сказати правду, більший чим у своїх.

Одержавши приміщення, ми по короткій нараді розділили працю ось як: інж. Хроновят взяв на себе реєстрацію родин добро-

вольців і зв'язок з Дивізією, а я наладнання допомоги непрацездатним родинам добровольців у німецьких установах та полагоджування різних скарг і інтервенцій.

Діяльність бюра Військової Управи не обмежувалась до самого Відня, але обіймала територію кол. Австрії, як теж і чеський Протекторат. Відносно цього останнього, на Чехах знаходилося тільки мале число родин добровольців, з яких багато покинули за нашою згодою чеський Протекторат і переїхали на терени колишньої Австрії.

З погіршенням воєнної ситуації, зокрема в Польщі, де большевики підійшли вже під Варшаву та почали концентрувати свої дивізії під Ряшевом, чимало українців, що перебували у краківській окрузі, почали переїздити на власну руку до Австрії, та приміщуватися у малих містечках і селах.

З відкриттям бюра Військової Управи у Відні люди почали масово відвідувати це бюро. Головні справи, з якими родини добровольців звертались до нас, були: 1. Нав'язання контакту поміж родинами добровольців і вояками у Дивізії. 2. Скарги на невідповідне трактування наший людей на місцях праці. 3. Грошова допомога.

Ми нав'язали контакт з Дивізією, пересилаючи туди адреси зареєстрованих у нас родин добровольців. Щоби наладнати грошову допомогу нездатним до праці родинам добровольців я відвідав головне військове бюро допомоги родинам військових та поінформував їх про факт, що на терені Відня і віденської округи знаходяться родини нашої Дивізії, яким прислуговує те саме право допомоги, що і родинам німецьких військових. Крім цього залишив у головному бюрі і в його відділах, що знаходилися у кожній окрузі Відня інформаційне письмо про українську Дивізію та про їхні родини, що були евакуйовані з Західньої України. Це в великій мірі улекшувало справи, зокрема, коли йшло про видачу харчових карток чи грошову допомогу, коли на це існували правні причини.

З вибухом большевицького повстання на Словаччині у місяці вересні 1944 р. багато наших людей покидали Словаччину, виїжджаючи на колишні терени Австрії. Усі поїзди з біженцями скермовував німецький уряд до села Штрасгоф під Віднем, де був великий переходовий табір. Умовини життя у тому таборі були тяжкі і люди були щасливі, коли, перейшовши кварантну, виїжджали до різних таборів праці в Австрії або до Німеччини. Багато наших дивізійних родин були розміщені в околицях Відня у таборах Ґунтрамсдорф, Гайліґенкройц та на периферіях міста в округах Фаворітен,

Фльорісдорф та Донавштадт. Наші інтервенції не обмежувалися тільки до родин військових, але взагалі до всіх українських біженців. Це було зокрема актуальне з початку нашої діяльности, бо УДК, який знаходився у великій залі В. У., ще не почав діяти.

Для наладнання доброго зв'язку з Дивізією, яка під ту пору знаходилася у Нойгаммері, ми звернулися до штабу Дивізії, щоби той присилав до Військової Управи кур'єрів, які забирали б пошту і дивізійну газету «До Зброї», що друкувалася тоді у Відні. Крім цього ми пересилали дивізійними кур'єрами листи та пакунки від родин.

Нав'язавши контакт зі штабом Дивізії, ми звернулися до полк. А. Бізанца, що, як голова В. У., перебував постійно у Кракові разом з евакуйованим урядом губернатора Галичини д-ра Вехтера, представляючи ситуацію, в якій опинилися родини добровольців. Дійсно, в багатьох випадках ситуація була незавидна, зокрема для тих, що перебували в таборах праці. Прохарчування в таборах було здебільша мізерне, а більшість родин були без гроша. В деяких таборах вдалося ті прикрі обставини на інтервенцію В. У. змінити на краще. Часто вже сама посвідка, яку ми видавали родині добровольця, стверджуючи, що дана родина має батька чи сина в Дивізії, причинялася до значного покращання ситуації. Та всеж, було чимало випадків, в яких грошова допомога була потрібною.

У відповідь на наш звіт внедовзі приїхав з Кракова полк. Бізанц, та передав інж. Хроновятові 20.000 німецьких марок як допомогоий фонд для тих родин добровольців, що опинилися у наглій потребі. З цього фонду інж. Хроновят виплачував одноразову допомогу у висоті 50 до 100 нім. марок, залежно від кількости осіб у родині. Річ, ясна, що Військова Управа не мала прямо фізичної змоги перевірити маєтковийй стан родини чи ситуації, в якій вона

тоді знаходилась і гроші виплачувано всім, що такої допомоги просили. То й фонд, переданий Військовій Управі полк. Бізанцом, почав скоро меншати, особливо, як розійшлася вістка, що Військова Управа виплачує гроші! З дуже рідких випадків, коли Військова Управа відмовила виплати допомоги, був один характеристичний тим, що людина, яка просила допомоги, займалася торгілею харчів на чорному ринку на широку скалю. У результаті посипались на Військову Управу лайка, скарги та різного рода невірогідні сплетні.

Цілком іншою справою незв'язаною з наглою грошевою допомогою була державна допомога тим родинам військовиків, що були на удержанні члена Дивізії або були нездібні до праці. Виплата тих допомог належала в Німеччині до бурмістрів по містах та війтів по селах. Крім цього вони виплачували теж ті гроші, які німецькі старшини чи підстаршини депонували у своїх військових частинах для виплати своїм родинам. Ця німецька система аж ніяк не підходила для родин членів Дивізії і тому я звернувся до центрарльного бюра допомоги родинам військових з пропозицією зцентралізувати усі ці виплати грошей родинам добровольців І УД в одному німецькому військовому бюрі, яке в порозумінні зі штабом Дивізії могло б легко ці справи наладнати. Німецьке бюро для допомоги родинам військових мало б гонорувати посвідки Військової Управи, якщо дана родина не мала б оригінальної посвідки з Дивізії, на ствердження, що їх батько чи син служить у рядах І УД. Військове бюро, що мало займатись виплатою тих грошей, знаходилось близько нашого бюра і по поладнанні усіх технічних справ Військова Управа почала скеровувати людей до цього бюра, де вони теж одержували належні їм гроші.*)

Та вкоротці на жадання уряду генерального губернатора у Кракові та в порозумінні зі штабом Дивізії, виплати допомог родинам добровольців як теж і виплати грошей здепонованих членами Дивізії (пенсійний фонд) для пересилки і виплати їхнім родинам перебрав Українбанк, який мав своє приміщення в домівці УДК і до певної міри йому підлягав. Директором банку був кол. посол до польського сойму В. Кохан, а його урядовцем і керівником віденського відділу — Молодецький. Компетенції Військової Управи обмежувалися — подібно, як це було з німецьким військовим бюром допомоги родинам військовиків — до перевірки документів родини та видання відповідної посвідки, на підставі якої Українбанк виплачував родині належні їй гроші. На жаль, по якомусь часі почали траплятися випадки, що родини без уваги на належні документи не одержували грошей. Українбанк зупиняв самовільно виплату гро-

шей, хоч усі посвідки родина мала в порядку. Як причину подавано, що потрібна додаткова посвідка з Дивізії.

На скарги родин військових інж. Хроновят інтервеніював декілька разів у д-ра Полянського, як теж у директора Українбанку Кохана, та це тільки на якийсь час помагало. Військова Управа у Відні була самостійною установою і не мала жадної екзекутиви над Українбанком, що був складовою частиною УЦК.

У тому часі Дивізія знаходилася на Словаччині у бойових діях проти партизанів і річ ясна, що бюра Дивізії не могли працювати якслід, а постійні налети альянтських літаків на Відень, бомбардування двірців та поїздів опізнювали, а то й переривали контакт з Дивізією. І так гроші з Дивізії, призначені для родин, лежали в банку, а Українбанк виплачував їх з постійним опізненням. Щойно інтервенції Військової Управи в УЦК в Любені і Кракові приспішили виплати. Та багатьох справ не можна було вже направити, бо чимало родин військових І УД були в міжчасі перенесені до інших таборів праці, в глиб Німеччини, і контакт з ними затрачено.

Зв'язок з Дивізією

Крім урядового листування зі штабом Дивізії, Військова Управа удержувала контакт з українськими старшинами Дивізії і була поінформована докладно про всі важніші події, що заходили в Дивізії. Майже не було одного дня у тижні, щоби Військову Управу не відвідали старшини та стрільці. Одні приїжджали до Відня у справах службових, інші діставали короткі відпустки. Всі вони привозили листи і часто теж пакунки для родин стрільців. Не одному з них ми продовжували час службової поїздки два-три дні, зазначуючи це на його військовій відпустці, чи теж окремим письмом з відповідним умотивуванням. Німецькі військові уряди вповні респектували наші аднотації і нераз зверталися до нас за інформаціями, зокрема у спраах зв'язаних з чужинецькими дивізіями.

Зі штабу Дивізії приїжджали о. Сивенький, о. М. Левинець, сотник А. Гончаренко та інші. У Відні друкувалась під цю пору дивізійна газета «До Зброї», за якою приїжджали реґулярно стрільці з відділу пропаґанди.

До військової Управи у Відні вступали не лише вояки І УД, але й інших українських військових з'єднань, як нпр. Українського Леґіону, що з початком 1945 року оформився у Німеччині, як Друга Українська Дивізія під командою полк. П. Дяченка і брав участь у боях з большевиками на Чехах, вже при самому кінці війни.

Десь з початком листопада зголосився до бюра Військової Управи булавний І. Бакай, що служив в українському баталіоні (курені) при нім. армії. Цей курінь кругло 450 люда був призначений тільки до охорони військових об'єктів. Знайшовшися у Хорватії у містечку Кутіна, вони з бігом воєнних дій брали участь у поборюванні тітовських партизанів. Військова Управа забезпечувала той курінь часописом «До Зброї».

В околиці міста Грац в Австрії знаходився «Волинський Легіон Самооборони», що його відтягли з Волині на захід. Цей легіон, якого стрільці теж відвідували Військову Управу, був з початком березня 1945 включений до І-ої Української Дивізії. Волинський леґіон мав тоді понад 500 стрільців, 20 українських та п'ять німецьких старшин. На чолі того леґіону стояв поручник Личманенко. Душпастирем леґіону був о. Йов Скакальський.

Подібно, як для родин членів І УД, ми вели реєстр чисел польової почти для усіх інших українських військових одиниць при німецькій армії.

Коли комуністичне повстання почало щораз більше поширюватися на Словаччині, тоді почався масовий виїзд наших людей навіть з тих частин Словаччини, що були зайняті німецькими військами. До переходового табору у Штрасгофі почали прибувати нові транспорти з нашими біженцями, що залишили остаточно Словаччину, де вже господарили, під проводом скинених большевицькими літаками московських пропаґандистів, наївні словаки. Тому й наші виїзди до Штрасгофу задля реєестрації родин членів Дивізії були щораз частіші. На мою інтервенцію управа табору у Штрасгофі звільнила з табору по переході відповідної карантени кілька родин старшин Дивізії, між ними родину сотника А. Гончаренка.

У тому часі Дивізія знаходилася на Словаччині у боях зі словацькими партизанами. У зв'язку з переорганізуванням Дивізії, стан

якої разом з пазасним полком становив кругло 20.000 вояків і старшин, штаб Дивізії почав звільнювати хворих та старших віком старшин і стрільців. Їх відсилали з Дивізії до окремого табору в містечку Чадца на Словаччині, до диспозиції німецького уряду праці. Тут відбирали їм уніформи та відсилали до Штрасгофу. Більшість звільнених німці приділили до праці у металевій фабриці в Енценсдорф під Віднем. Тут трактували їв дуже погано. Це викликало з нашої сторони гострі інтервенції. Остаточно вдалося нам деяких старших та хворих звільнити цілком з праці. Ті, що залишилися на праці, дістали легшу працю і поведінка управління фабрики змінилася на краще.

Ситуація на східньому фронті

З бігом воєнних операцій ситуація на східньому фронті почала погіршуватися. Почавши від Балтійського моря аж до Карпат большевицькі армії почали натискати на німців, підсилюючи фронт свіжими дивізіями. 13 жовтня 1944 року паде Рига та рівночасно большевики починають велику офензиву на Східні Пруси. Не краще виглядала ситуація на південному відтинку фронту, зокрема на Мадярщині. Перша мадярська армія, що стояла в Карпатах, перейшла майже в цілості під проводом свого командира, генерала Мікльоша, до большевиків. Німці у відповідь на це арештували мадярського реґента Горті, закинувши йому співпрацю з альянтами, і вивезли його до Баварії. Рівночасно німецькі дивізії зайняли Мадярщину. У тій тяжкій ситуації німці стягали усі зайві дивізії на східній фронт і проголосили на всіх теренах Німеччини набір до посполитого рушення (Фольксштурм).

Рівночасно з натиском на Східну Прусію большевики почали офензиву на Мадярщині. Уже у перших днях листопада почалася облога Будапешту, що його боронили німецькі дивізії. На місце інтернованого німцями мадярського реґента Горті прийшов генерал-майор Франц Саляші. Та це не могло вже багато помогти. Мадяри вже були роздвоєні. Багато військовиків почали кидати зброю і скриватися по селах. Було очевидним, що без уваги на сильну оборону Будапешту та західньої частини Мадярщини, німці довго не вдержаться і скорше чи пізніше будуть змушені відійти, пояснюючи відворот оправданням «для скорочення фронту».

Рівночасно з офензивою альянтів на західньому фронті, американське летунство збільшило налети на Німеччину включно з теренами колишньої Австрії. Американські летунські ескадри, які недавно, вилітаючи із своїх летунських баз в Італії, переважно пере-

літали понад австрійською територією, щораз частіше скидали бомби на Відень. Військові склади, фабрики, будинки, в яких містились різні військові установи, стали пізньою осінню головними цілями американських налетів. У всьому тому видно було певну систематику, оперту на інформаціях, що їх доставляла американцям тайна військова організація відома під криптонімом «О5». (Число 5 означало п'яту букву латинської абетки «Е», а «ОЕ» творило початок назви Австрії «ОЕстеррайх»).

Крім інформацій, що їх «О5» подавала американській розвідці, «О5» саботувало теж досить успішно потрібні направки знищених налетами залізничих та трамваєвих рейок, водопроводів, електрівень тощо. Летунські налети на Відень і околицю відбувалися майже щоденно, і тривали нераз по кілька годин. Люди почали заходити до бюр ВУ щораз рідше, переважно вчасним ранком і скоро зникали побоюючись налету. (Далі буде)

*) По закінченні другої світової війни деякі непоінформовані члени Дивізії почали приписувати Військовій Управі у Відні вину за повільне виплачування допомог родинам добровольців, думаючи, що урядовці Українбанку були урядовцями Військової Управи.

РІЗДВЯНЕ ЗВЕРНЕННЯ

Краєвої Управи Братства до Всіх колишнів Вояків Української Дивізії У.Н.А. в Канаді

Дорогі Друзі!

1970 рік добігає свойого кінця і у зв'язку з цим хочемо зробити своєрідний балянс з нашої діяльности і подій, які заіснували та мали якесь відношення до нас — українців, колишніх дивізійників.

В травні відбули ми делегатський з'їзд Канади. Він був замітний тим, що присутніх делегатів було багато, і що майже всі делегати забирали річевий голос в дискусії. По ширшій і річевій дискусії доручено новообраній управі посилити організаційно Братство в Канаді і приєднати до Братства якнайбільше колишніх членів 1 Дивізії УНА, які стоять осторонь, зорганізувати станиці Братства всюди там, де це можливе.

Виконуючи практично клич «Лицем до нашої молоді», рішено помагати нашим молодіжним організаціям на місцях, чим лише можливо.

Щоб провести більш ефективно коляду на наших воєнних інвалідів, Крайова Управа видрукувала і розіслала по Станицях номеровані збіркові листи, і закликає усіх іти з колядою по наших друзях і прихильних до нас громадянах, зложити їм Святочні і Новорічні побажання, не лише від нас тут, але також від тих інвалідів і хворих, по цей і той бік залізної заслони, яким ми повинні помогти колядою. Їм помочі потрібно і на неї вони собі заслужили.

Найкращим цьогорічним святочним подарунком під ялинку повинна бути книжка про нашу Дивізію, написана майором В. Гайке. Не повинно бути ні одної дивізійної хати, де не було б цієї книги.

В жовтні ц. р. відбули ми головний делегатський З'їзд і обрали нову Головну Управу Братства, до якої ввійшов наш найкращий актив. Це повинно дати запоруку і стимул до скріплення нашої організації та до здійснення намічених плянів.

Отже, Новий рік заповідається добре. Одначе, щоб він дійсно був добрим, щоб намічені пляни могли бути виконані, потрібно Вашої тісної співпраці та комунікації і інформації — не лише згори в долину, але й з долини вгору. Взаємна інформація — це передумова успіху. І власне для наладнання постійної такої всесторонньої інформації Головна Управа Братства видає разом із інши-

ми ветеранськими організаціями пресовий орган «Вісті Комбатанта», в якому появляються інформації із Головної і Краєвої Управ Братства та всіх інших організацій, а також і інформації із діяльности наших клітин — Станиць. З уваги на це, кожний дивізійник повинен стати передплатником цього журналу як одного із засобів взаїмної комунікації та інформації.

З нашої і чужої преси, з листів від рідних і приятелів в Україні та з оповідань тих, які їздили в Україну, можна мати повний образ про положення та про боротьбу, яку провадить наш нарід на всіх ділянках життя. Він продовжує іншими методами це, що наші батьки робили, а потім ми, вступаючи в ряди Дивізії. Тому ми мусимо бути готовими помогти нашим братам на Рідних Землях в їхній боротьбі всіми доступними нам способами і середниками.

Пересилаючи Вам ці короткі підсумки та пригадки, Дорогі Друзі, бажаємо Вам Веселих Свят Різдва Христового та щасливого Нового 1971-го Року. Хай Новий Рік буде щедрий здоров'ям для Вас і Вашої родини і нехай наблизить нас усіх до тої світлої хвилини, коли наш нарід зустрічатиме Різдво Христове у Вільній і від нікого незалежній Українській Державі.

Христос Раждається!

За Краєву Управу Братства Канади

Богдан Підгайний
голова

Степан Климців
секретар

Богдан Дурбак

УКРАЇНЦІ У ДРУГОМУ ПОЛЬСЬКОМУ КОРПУСІ

(У двадцять п'яту річницю бою під Монте Кассіно)

(Продовження)

В недовгому часі після тайних сходин в Канакіні, наша праця над поширюванням контактів зупинилася з огляду на кількамісячний вишкіл в різних місцях, залежно від роду зброї. В міжчасі тертя і розбіжности в польськім екзильнім уряді поглиблювалися щодо дальшої політики після зірвання дипломатичних зв'язків з Москвою і неясного становища західніх держав щодо будучности Польщі. Вершком кризи були відвідини ген. Сікорського до всіх частин «Польської Армії на Сході» в товаристві найближчих однодумців. Хоча доложено багато зусиль для гарного зовнішнього ефекту, проте патріотичні промови і шумні дефіляди та «сльози в очах» не могли відвернути уваги від загального напруження. Закінчивши візиту останньою заявою в Бейруті, що польський вояк не буде боротися за чужі інтереси, генералові Сікорському не судилося вернутися назад до Англії. Він згинув разом з приятелями в таємничій і ніколи основно невиясненій летунській катастрофі біля Ґібральтару. Тепер було питання, хто обійме його позицію і по якій лінії піде польська політика.

Нас українців ті справи ні пекли, як кажеться, ні гріли. Ми починали знову думати, як взятися до нашого діла. Я стояв тоді з першим дивізіоном важкого зенітного полку в призначенім на постій місці всіх «армійних» частин біля Кіркуку. Наша позиція називалася оборонним становищем рафінерії нафти в сусідстві, але дивлячись на положення батерій, я все мав враження, що ми стоїмо радше на оборонні́м становищі штабу ген. Андерса, як рафінерії. Терен мав легкі горбки, отже стоючи біля гармат було видно за дорогою, як на долоні, штабові шатра, всі стійки і розташовані кругом для більшої безпеки ескадрони улюбленої андерсівської кавалерії. Ті «вибрані хлопци» грали нам на нервах. Вони носили мундури темної краски, надягали пояс з амуніцією через рам'я і дивилися згори на решту війська. Робили враження НКВД, або СС. Обсервуючи їх одного дня і цілу штабову площу прийшла мені до голови чортяча думка, що наколи б так було більше українців в батерії, ми могли б залишити польську армію без команди. Очевидно, що це була тоді тільки злобна думка, але.. я тоді також не знав ще про двадцять інших дуже добрих українців в батерії і п'ятнадцять з них

гарматчиків. Під кінець війни ми всі зналися і в разі потреби могли наварити полякам багато каші.

В Кіркуку наші зв'язки мали характер товариських зустрічей і поширювання знайомства, а часами, відійшовши в пустиню далеко від табору, ми співали своїх пісень та свобідно вживали рідної мови, яка у деяких починала щербитися. Найбільшу проблему справляла нам комунікація. Одинокий можливий спосіб удержання зв'язку був через переказування собі вісток з одного полку до другого, а це вимогало посвяти і нараження на різного рода неприємностей. Найславнішим в цій роботі був мій приятель Масний Іван. Ми зналися ще з Росії і були першими українцями в нашім полку, що «розкусили» один одного. Той завзятий хлопчисько (нині батько трьох синів) бігав невпинно з частини до частини і, правду сказати, поклав з нас усіх найбільше труду. Він заслужив собі серед українців признання і пошану, а серед поляків шикани і несчисленну кількість карних звітів. Річ ясна, що команда ніколи не знала правдивого місця і причини його самовільних прогулянок. Жартуючи нераз по-товариськи, ми називали Масного «кур'єром».

Весною і літом 43-го року, ми зробили дві слабі і необдумані спроби зарадити нашому положенню. Першою була поїздка мого гімназійного товариша Луцева і моя до Тегерану з метою нав'язання контакту з українським еміґраційним світом. Найпростіше було б написати до американського консуляту прохання про адреси наших заокеанських організацій, але ми не вірили пошті. Кожний лист був докладно контрольований, отже вірогідно він опинився б швидше на смітнику, як у консуляті, а ми на жандармерії. З тої причини, ми хотіли особисто знайти цивільну вільну людину, як посередника, і спричиноти, щоб еміґрація іззовні шукала за нами офіційною до-

рогою. На жаль, Персія в часі війни була насправді окупована Америкою, Британією і Москвою, а в самому Тегерані крутилося більше шпигунів і агентів, як мирного населення. Якщо жили там якісь українці, то сиділи тихо, як цвяхи в дошці. Ходженням по місті і розпитуванням за ними можна було радше попасти назад у Совєтський Союз, аніж в українську хату. Думка може була добра, тільки вимагала більше часу і сприту.

Другу спробу організувала П'ята дивізія. Літом скликано знову тайний з'їзд в Тель-Авіві у Палестині, де вибрано делеґацію зложену з одного старшого стрільця Петра Шавеля і стрільця Михайла Козія для розмов з англійцями, щоб відлучили нас від поляків. Треба дати повне признання тим людям за їх щирий замір і добру волю та патріотизм, але який був вислід старань, це не важко відгадати. Перш усього до головної команди не добилися. Сподіватися, що головнокомандуючий генерал перерве свою програму праці для вислухання болів двох вояків слабою англійською мовою, це були тільки мрії недосвідчених молодих людей. Якийсь старшина нижчого ступня вислухав їх чемно і вияснив, що Англія не може мішатися у внутрішні справи свого союзника Польщі, а крім цього, не маючи своїх старшин і підстаршин, не можна створити окремої частини. Він порадив сидіти тихо, аби не напитати лиха і так скінчилася ціла історія. Несподіванки і розчарування були нашими нерозлучними товаришами і хоча ми покладали у всьому може завеликі надії, не заломлювалися невдачами. В тім часі організовано прощі до святих місць в Єрусалимі і ми постановили звернутися в якийсь особливий спосіб до Всевишнього за ласкою для нас і України. Героєм того задуму був товариш Луців. Він запропонував зложити гроші і вмістити при Божій Могилі золоту таблицю з різьбленим нашим Отче Наш. Ідея всім подобалася і тільки Бог один знає, скільки мрій і які бажання мали хлопці в думках, складаючи гроші. Завершення того діла наступило багато пізніше.

Літо 43-го року принесло нам ще одну несподіванку, а саме вістку, подану польською пресою в Лондоні, про одномільйонову українську армію в краю під німецькою командою. Не знаю, у якому світлі бачили ту справу уряди західніх держав, але що стосується збільшення ненависти поляків і населення Палестини до українців, то та пропаґанда мала повний успіх. Нас вона збентежила і на ту тему говорилося між нами і часто і багато. Були два питання, які найбільше турбували. Перше, чи це була правда і чи принесе Україні користь, а друге, що мучило нас до кінця війни, то питання, що станеться, наколи б, не дай Боже, ми станули одні проти других.

Відносно першого, думки були поділені. Слова «Українська Армія» мали для всіх чарівний і солодкий звук. Ми чейже були виховані у дусі здійснення найбільшої нашої мрії, як своя національна армія і незалежність, отже не диво, що багато хлопців прийняли ту вістку з великими надіями і без застережень. Була однак частина, яка не вірила німцям, пам'ятаючи Закарпаття і договір Ріббентропа-Молотова або, читаючи в польській пресі статті про відносини у нас в краю, як арешти, розстріли, поділ на губернаторства, прилучення частини земель до Румунії і т. п., але ніколи жодної згадки про вільний український уряд. Поляки напевне не прогайнували б такої нагоди, щоби говорити про українську коляборацію, а якщо нашого уряду не було, то це значило, що німці не думали віддавати нам Україну. Так підходила до тої справи наша група «поміркованих». Крім цього при війську йшла сильна протинімецька пропаґанда з оповіданнями про нелюдяну поведінку нацистів і божевільні пляни Гітлера супроти всіх народів. Часами та пропаґанда видавалася переборщеною, бо годі було повірити у розказувані звірства без наочного доказу, однак в загальному мало свої впливи. Симпатії або надії покладені перед війною на німців були захитані. Поза тим, для кожного, що трохи думав, число «один мільйон» нашого війська подобало радше на злобну пропаґанду.

На друге питання ніхто не вмів тоді ясно відповісти. Більшість говорила про перехід до своїх без жодної застанови, але в душі, сказати правду, була тривога і великий знак запиту. Часами дуже вигідно по-вояцьки виконати чийсь приказ, але буває тяжко рішитися на свій власний крок.

Літо 43-го року було щедре у несподіванки також і для поляків. Під час маневрів цілої армії в Палестині, жиди нав'язали контакт зі своїм підпіллям і почали дезертерувати спершу одинцем, а

згодом цілими групами. Вони займали в деяких частинах дуже важливі позиції і команда була змушена перевезти ґрунтовну реорганізацію. Кількох наших хлопців спробувало також втекти, але Мойсеєва земля не була для них гостинною. Їх піймали дуке скоро і засудили на довголітню в'язницю.

Жидівська афера була тільки маленькою хмаринкою на польськім небі в порівнанні з надходячими чорними хмарами Тегеранської конференції. Ставало цілком ясним, що Америка і Британія шукали тепер якнайменш болючого способу позбутися свого першого союзника з-над Висли. Просте вояцтво не здавало собі справи з політичного положення, але між старшинами і підстаршинами та свідомішим елементом кружляли різного рода поголоски. Раз перебирали нас цілковито англійці, раз американці (така можливість була, мабуть, обговорювана урядом президента Рузвельта після конференції в Тегерані), а вкінці шепотілося тільки між «довіреними» про демобілізацію і виїзд на постійно до Еритреї. Казалося навіть, що хтось їздив уже оглядати ту країну.

В тім самім часі трапилася ще одна мала історія, якої не знаю, як назвати і як було б найкраще описати її. Розійшлася раз між нашими хлопцями новина, що є в Палестині канадійський сержант, українець, який розпитує за нами українцями в польській армії. Думаю, що зайво розписуватися про нашу радість. Сказати просто — уяві виросли могучі крила і кожний побачив себе нараз у своїй мрії так, як хотів би бачити у дійсності. На жаль, «канадієць» з'явився як метеор і зник як метеор. Десь були хлопці, що бачили його і говорили з ним і прощали на летовищі в Тель-Авіві. Він дав комусь свою адресу і адресу Комітету в Канаді і обіцяв зробити щось в нашій справі, але кого б я не питав, ніхто не пам'ятав його прізвища і ніхто не мав адрес. Василь посилав до Петра, Петро до Павла, а Павло відсилав назад до Василя. Так і залишилася та історія таємницею по нинішній день.

Восені все успокоїлося і ми переїхали до Єгипту, а звіти як частина англійської «Восьмої Армії» під назвою «Другий Польський Корпус» переплили Середземне Море зимою 43-го на 44-ий рік до Італії. В акції були від місяця лютого аж до закінчення війни, беручи участь у всіх найважніших боях.

На початку лютого відбулася в місцевості Сан Базіліо наша невелика нарада. Шкода, що не можна було зорганізувати більшого з'їзду. Ми стояли вкінці перед сумною дійсністю відходу на фронт і найважнішим питанням було: що дальше робити? Поляки за весь час виказали нам стільки ненависти і грубости, що ніхто не почу-

вався до обов'язку чи вдячности супроти них, а думка про українське військо по німецькій стороні не давала хлопцям спокою і деяких дуже кортіло перейти на той бік. Патріотизм був одиноким дороговказом для щирих і простих людей.

Я належав до тих, які радили здержатися покищо від необдуманого і може неоправданого кроку. Про існування української армії чи нашого уряду не було жодного офіційного повідомлення, а крім цього ситуація на фронтах не ворожила німцям нічого доброго. На Сході большевики при помочі Британії і Америки зупинили німців та починали йти вперед. На заході бомбардування Англії не дало бажаного висліду і колесо щастя обернулося також проти Берліну. Тепер бомби сипалися на промислові центри Німеччини тоді, коли англійська індустрія працювала на повну пару в далеких і безпечних колоніях разом з американською, австралійською і канадійською. Битва за панування над морськими дорогами була програна так, як за панування над повітрям. Альянти не тільки оборонили Суезький канал і доставу нафти, але самі станули на землі німецького союзника Муссоліні. Була ще одна справа, на яку мало хто звертав увагу, а сабе альянти видали комунікат, перестерігаючи, що хто добровільно працюватиме з нацистами, той підлягатиме карі як коляборант, або военний злочинець.

Наша нарада закінчилася рішенням сидіти покищо тихо і зберігати життя. Присутніх було тоді дуже мало, отже не можна сказати, що ми напевне вплинули на всіх, однак ніхто не перейшов на той бік пляново і добровільно. Були тільки нормамльні випадки полону, які послужили прекрасним доказом на погане і нещире відношення німців до України. Їх трактували на рівні з іншими, знаючи, хто вони були і часами вживали до тяжких підфронтових робіт. Про українську армію навіть не згадувано їм. Річ ясна, що після війни польська влада пробувала засудити кількох за дезертацію до німців, а одному капралеві панцирного полку закидували втечу з

попереднім вистрілянням цілої обслуги танка. З браку доказів мусили випустити на волю. Польське судівництво було тоді уже, на щастя, під «легким» оком англійців.

Не знати, що сталось би, як би німці кинули були Українську Дивізію на італійський фронт. Може ми перейшли б до них, а може вони до нас. Скажу докладніше — до альянтів. Однак, можу сказати напевне, бо знаю, які були наші хлопці і що думали, ні один не стріляв би до своїх. З польського боку зате, якщо війна закінчилась би з іншим вислідом, то не було б ні причини ні потреби судити змобілізованих німцями сльонзаків за добровільну дезерцію до польської армії, або вистріляння обслуги свого танка перед втечею. Вони знали, кого мають навпроти себе, але билися вірно по німецькому боці до останка. У полон здавалися тільки за рішенням команди, або не маючи іншого виходу, а до Корпусу приходили тоді, коли англійці відсилали їх траспортом з табору полонених. Польська воєнна література воліє мовчати про ті справи.

За цілий час воєнних дій наші контакти мали характер приємних і веселих та товариських зустрічей. Ми переживали війну так, як переживає її кожний вояк у світі. Заходило сонце хмарою на вістку про чиюсь смерть, з полегшою приймалося, що Андрій чи Іван тільки ранені і не жалувалося вина за здоров'я земляків. Були серед нас хлопці, що, не забуваючи про вояцькі обов'язки, доклали всіх зусиль для збереження свого життя, але найшлися і такі, що не береглися перед смертю. Чому поводилися так — не знаю. Може піддалися психозі війни. Другий Польський Корпус кривавився на своїй дорозі «до Варшави», як казав ген. Андерс, і для його слави лягали також українські діти. Ішов бій за боєм і перемога за перемогою. Не встоялося Монте Кассіно, яке гордо і завзято боронило шість місяців доступу до Риму і зламало американців і шотляндців і славних ґіндусів ґурків. Його здобуло божевільним наступом на цементові бункри в скалах і завішено на славу Польщі, польський прапор над розритим віковим манастирем, коштом чотирьох і пів

тисячі жертв. Найтвердіший горіх гризла П'ята дивізія. Дальше, крок за кроком ішла Анкона, Льоретто, ріка Сеньо, лінія «Ґотів» і рукопашні битви під Фаензою і Больонією на оборонних укріпленнях промислової півночі і врожайної долини ріки По. В Італії залишилися свідки польської слави — цвинтарі. Скільки спочиває там українців? На стид цілій нашій еміґрації — не знати. Якими вояками були українці? Назагал українці були обов'язковими, здисциплінованими і добрими вояками в противенстві до багатьох поляків, які відзначалися пиянством, розбоєм, венеричними недугами і браком дисципліни. Ген. Андерс умів послугуватися нами добре.

СЛІДАМИ ДИВІЗІЙНИХ БОЇВ

Після двадцять шістьох літ, зовсім несподівано для мене, опинююся в околиці, де в липні 1944 р. відбувалися жорстокі бої дивізії «Галичина».

По головній автостраді виїжджаю зі Львова автом і через годину вже бачу здалека куполи ожидівської церкви. Тут, в Ожидові, в 1944 р. вивантажувалися дивізійні полки, яких не забули привітати скорострільними серіями большевицькі літаки. Їду «бурком» три кілометри на північ від Ожидова, в напрямі Куцької, де вперше на галицькій землі бівакували дивізійні ґренадири. В корчах знаходжу кілька заржавілих набоїв. Наші набої, чи упівські? — годі розпізнати. Тут велися безпощадні бої УПА аж до 1952 р.

Дивлюся на південь і відразу бачу Білу Гору зі Шашкевичівським пам'ятником. Пригадую собі, що коло брами Личаківського цвинтаря купив букет пшеничних колосків і калини, щоб зложити його на могилі Незнаного Воїна, похороненого побіч пам'ятника Маркіяна Шашкевича. Даю знак водієві і авто мчить на Білу Гору. Бачу незмінну глиняно-камінну доріжку, таку саму як і в ці пам'ятні липневі дні, помережану з боків зливними дощами. З гори, як на долоні видно село Підлисся і Ожидів; на півдні виглядають із сивої мряки околиці Білого Каменя, Почапів і Гологір.

Прямую до пам'ятника: вперто стоїть залізно-бетонний велитень, дивиться мені з сумом в очі неначе говорить, що йому скучно без могили Незнаного Воїна, що його змели з лиця землі нові господарі. На місці знищеної могили стоїть артилерійський обсерваційний стовп і ніби вибачається передо мною за свою влізливість і за тих, що його тут поставили. Колись тут підчас щорічних Шашкевичівських святкувань лунала грімко пісня «Спіть орли соколи, ми остримо зброю»; тут, на стрілецькій могилі, складали присягу бійці УВО-ОУН. Варварська рука (людини двадцятого століття) знищила могилу воїна Галицької Волості, щоб замести в безвість сліди правдивої історії.

Стою як вкопаний: мені ввижаються виструнчені ряди хрестів на могилах наших ґренадирів. Прокидаюся з задуми та йду шукати слідів дивізійних боїв. Добрих дві години шукаю за могилами — їх не має. Питаю старих бабусь у Білому Камені, Почапах, Хильчицях, Золочеві, Підгірцях і Ясенові — могил воїнів дивізії «Галичина» не має. А їх тут полягло тисячі... В Почапах там, де скручує дорога вліво, на Золочів, лежав я за скорострілом в цю горобину ніч перед проривом. В п'ятницю рано безстрашно йшли

до наступу молоденькі стрільці, йшли і гинули — а могил їх немає. Стискаю в жмені грудку рудої землі та завиваю в хустину...

Мчить авто через Сасів, Підгірці до Ясенова. Тут в липні 1944 р. машерували з заквітчаними шоломами відділи Штабової сотні 29 полку; звідти йшли вони до протинаступу в околицю Поникви; тут зіткнулися ми вперше з червоними танками.

Пора від'їжджати. Мчить авто автострадою попри Підгірці, Олесько, Юськовичі, Ожидів. Ці самі знайомі мені поля і околиці. Тільки люди не ці самі. Зі сотень людей моєї ґенерації в живих осталося лише кількох. Решта в могилі. Селяни вказують мені могилу сто вісімдесят п'ятьох бійців УПА, які загинули в нерівній боротьбі в роках 1945-1952. Всі вони були мені знайомими та близькими приятелями. Вклякаю на могилі та не знаю, молитися? чи проклинати? Починаю молитися... Кидаю зів'ялу цвітку на цю страшну могилу та від'їжджаю до Львова.

Я. С.

Роман Купчинський, поручник

1st Air Cavalry Division

В'ЄТНАМСЬКИЙ ЩОДЕННИК

Автор цього нарису, кол. учасник війни у В'єтнамі, є тепер активним членом Української Студентської Громади в Нью-Йорку.

Редакція

22 січня 1968 р. я на літаку DC-8 в дорозі до В'єтнаму. Година 23.00. Літак уже кружляє над Сайґонським летовищем Бен Ва.

Мені тяжко повірити, що ми вже долетіли до В'єтнаму. 16 годин тому ми виїхали з Сан Франціско і подорозі зупинились на Гаваях на острові Ґвам і вкінці у Філіпінах. Дорога, як і свідомість, куди ми їдемо, нас жахливо мучила, хоча всі дівчата із обслуги літака (стюардеси) ходять поміж нами із веселими усмішками, як ознакою життєрадости, нас така «життєрадість» більше пригноблює, ніж розвеселяє.

Дивлюсь через вікно і зі здивуванням бачу де-не-де світла. Нас це дивує, бо якщо тут воєнний стан, то чому світяться світла? Всі хлопці на літаку схвильовані, більшість з нас перший раз у В'єтнамі і нам важко собі уявити завтрішній день. Я дальше крізь темноту ночі намагаюсь побачити, що діється під нами, на землі. Нараз бачу, як у повітря летять зелені «трейсерс», себто фосфорові кулі із кулемета. Не розумію, чому стріляють у повітря. Мене це лякає і я питаю сусіда біля мене, чи ми вживаємо зелених фосфорових куль. Він не певний, ,але думає, що ні. Я в думці пробігаю час мого вишколу і не можу пригадати собі зелених, тільки червоні «трейсерс». Це мене непокоїть і я починаю вертітися на кріслі і вже більше до вікна не притулююся, але вдалечині бачу, як фосфорові кулі летять у повітря і деякі з них зовсім недалеко від літака. Думаю, що було б трохи комічно згинути на ДС-8, не маючи навіть нагоди побачити, як виглядає Вієт-конґ віч-на-віч.

— Ми приземлюємось в Бен Ва, — заповідає пільот. Просимо не курити та защіпити пояси безпеки. — В цьому моменті я пригадав собі, що я дуже голодний і почав думати, чи можна в Бен Ва купити якусь ковбасу.

Літак спускається вниз, але раптово набирає знову сили і підноситься вгору. Ми всі перелякано дивимось один на одного й чекаємо на пояснення від пільота.

— Бен Ва, як і цілий Сайґон знаходиться під сильними атаками ворога з нагоди В'єтнамського нового року «Тет», і ми повертаємось на Сайґонське летовище Тон Сон Нут, яке лежить подальше від фронту, — пояснює капітан літака.

На літаку мовчанка. Я стиснув пояс руками так сильно, що аж руки побіліли. Нервово споглядаю через вікно вниз і бачу міста Сайгон під нами, а ген далеко також жмути вогню, які вилітають із гармат. В одному районі міста можна завважити завзяту стрілянину.

Нарешті літак на землі. Це Тон Сон Нут. Висідаємо з літака і біжимо до напів зруйнованого будинку, де на нас вже чекали військові чинники і В'єтнамська контроля. В будинку страшна горяч, бруд і непорядок. Надворі чути крісову стрілянину і вибухи артилерії. Я знову пригадую собі свій голод і питаюся, чи можна десь купити ковбаску.

— Запізно вже, — паде відповідь, — кіоск замкнули о годині 21.00!

Я починаю допитуватись про ситуацію в Сайґоні, що то за атаки на місто та взагалі, що діється довкруги нас. Мій співрозмовник не знає детайлів, але інформує про те, що знає. Того вечора почалися атаки на Сайґон, Вей і інші міста і бази В'єтнаму. Він сам МП (мілітарна поліція), але його старшини йому нічого не кажуть. В цьому моменті надійшов малий ростом мужчина в цивільному одязі, з чорним волоссям, темнявою шкірою і з чорними зубами. Він став недалеко нас, витягнув американського револьвера, який виглядав більший ніж його рука, і перевірив, скільки в ньому залишилося набоїв. Ця сцена починає мене нервувати і я питаюся МП, що то за один, чому він в цивільнім одязі і носить такого великого револьвера.

— Це в'єтнамський тайник, який держить стійку на летовищі.

Я з цікавістю приглядаюсь до цього цивіля, бо це перший в'єтнамець, котрого я бачу.

— А чого в нього чорні зуби? — допитуюсь дальше.

— Бо він жує горіхи з дерева бітель, які по якомусь часі фарбують зуби. — Байдуже відповідає МП.

— Чи ви маєте довір'я до того в'єтнамця?

— Ніякого довір'я я до нього не маю, бо його треба більше пильнуватись, щоб не обікрав новоприбулих американських вояків, ніж можливого в'єтконґа, щоб не підкинув бомби.

В міжчасі контроля повідомляє, що строго заборонено привозити до В'єтнаму будь-яку приватну зброю. Почувши це, я вийняв свій револьвер 32-ку і заховав під пояс, кажучи до мого співбесідника МП, що я їм не віддам свого револьвера. МП потакує головою і каже, що й він має при собі свій приватний револьвер, бо військовою 45-кою не можна поцілити в стіну. Майже всі хлопці привозять з собою якусь зброю, заохочуючо підказує МП.

Нарешті контроля закінчилась і по двох годинах чекання, тобто год 2-ій рано, приїхав конвой, зложений із п'яти автобусів та трьох джіпів зі скорострілами. Коли ми зайняли наші місця в автобусах, нам сказали, що їдемо до бази Лонґ Бин, де знаходиться адніміністрація збройних сил ЗСА у В'єтнамі. Одночасно нас перестерігали, що в Сайґоні тепер ідуть тяжкі бої і тому не вільно відчиняти вікон, бо подорозі хтось може вкинути до автобуса гранату. Ми вирушили в дорогу і напроти нас виднів перший напис, що його я бачув у В'єтнамі «Вітайте в Сайґоні, Парижі Сходу», а під ним «Пийте кока-кола». Значить ми вже в Сайґоні.

Хоч була пізня ніч, на вулицях Сайґону многолюдно, але в кожного на обличчі переляк. В місті стрілянина і люди не знають, що діється. В'єтнамське військо ставить на вулицях барикади. До вікон автобуса підбігають діти і жебрають, дівчата усміхаються і махають до нас руками; чи не проститутки вони? Думаю, що тут великі парадокси. Я пильно приглядаюсь усьому і записую свої спостереження. Саме місто Сайґон виглядає брудне, але вночі, під час офензиви, важко судити красу міста.

Їдемо далі. Шофер інформує нас, що найтяжчі бої відбуваються в китайському районі Сайґону — Чолан, і з огляду на це ми мусіли змінити нашу трасу. Я держу під поясом револьвер і час-від-часу стискаю його рукою. Не можу зрозуміти, як ворог міг добитися до самої столиці. Мені виглядає, що тут щось невпорядку. Була 0300 година,, коли ми заїхали нарешті до Лонґ Бин. Тут ми

творимо нові черги, бо нам видають білизну; ми виповняємо форми без кінця

— Коли ми дістанемо зброю? — запитав якийсь цікавіший. — Кажуть, що тут якась офензива.

— Ми для вас зброї не маємо, але поки ви її отримаєте, ми будемо вас хоронити. — Така відповідь викликала серед нас загальне здивування.

— Вони ідіоти! Я не хочу, щоб мене обороняв якийсь писарчук, що не вміє тримати кріса! — зареагував котрийсь із нашого гурта. Але що ж тут порадити? Лайка жадного висліду не дасть, зрештою, з ким тут лаятись? Всі, що крутились біля нас, — це тільки виконавці наказів згори. Нарешті ідемо спати.

***

23 січня 1968 р. Лонґ Бин.

В Лонґ Бин знаходиться головна квартира американського війська у В'єтнамі, а разом з нею і головна військова в'язниця. Нам кажуть, що Лонґ Бин серед війська має назву ЛБДжей. З цікавістю питаюся, як довго будемо тут перебувати, але в команді нічого не знають. Наш табір окружений дротами, за якими знаходяться «Чарлі» (так американські вояки називають в'єт-конґів). І тому нам заборонено виходити з табору поза дроти. Цікаве явище: тут головна квартира американського війська, а за дротами сидить В'єт-конґ. Виходить, що життя хлопців у головних квартирах армії не набагато різниться від життя в недалекому криміналі.

Того вечора я зайшов до старшинського клюбу, де зовсім випадково стрінув товариша, з яким кінчав старшинську школу. Ми посідали в клюбі на веранду і, спочиваючи, попиваємо пиво та дивимося на «війну». Недалеко від нас видно, як вибухають артилерійські стрільна, а колькасот метрів наліво від нас несамовита стрілянина. За парканом вже стоять в бойовому порядку танки, але зовсім неактивні.

— Дивна війна, там люди гинуть, — завважив я своєму товаришеві, — а ми тут ледви кілька метрів від побоєвища попиваємо пиво.

22.00 година і час іти спати. Сьогодні вранці нас поінформували, що для нас, новоприбулих вояків, немає бункрів, і, якщо б в'єт-конґи почали обстрілювати то ми маємо ховатися під матраци.

— А чому ж нема ще бункрів? — хтось запитав, але відповіди він не дістав.

Сидимо в бараку і з нудьги одні грають у карти, другі листи пишуть, а треті вже сплять. Хтось із більше спритних десь «зорганізував» вітряка для нашого бараку і ми вже почувалися як пани. Але кожний хвилюється і всі нарікають, що нам ще не дали зброї і що ми сидимо, як барани, чекаючи на заріз.

Десь коло години 0200 будить мене страшний свист і гуркіт вертолета. Не знаючи, що робити, я, згідно з одержаними інструкціями, ховаюся під матрац. В бараку переполох, бо ніхто не знає, що це все означає. За яких п'ять хвилин чути такий самий свист, а вслід за тим вибухи ракет. До бараку з розгоном прибіг вояк і заповів алярм, бо недалеко від табору почалася битва. Той пронизливий свист, що нас побудив, це був свист ракет, які вистрілюють з вертолетів. Ми всі виходимо з бараків. На дворі ясно, як вдень, бо на небі на парашутах горять фосфорові смолоскипи. Над нами кружляють вертолети, які що кілька хвилин вистрілюють ракети на поле, віддалене не більше як 300 метрів від нашого бараку. Із поля бою хтось почав стріляти до одного з вертолетів. У відповідь на ці стріли вертолет задержавшись, повернув у напрямку, звідки його заатаковано, і відкрив вогонь. Через дві хвилини від нього до землі відкрилася світляна доріжка, яку творили фосфорові кулі.

— Це стріляє «мініґин» — пояснив нам в'єтнамський бувалець.

«Мініґин» — це скоростріл, який пускає 4,000 набоїв на хвилину. Після двох хвилин до вертолета вже ніхто не стріляв, але битва продовжуалась на землі. Ворог дальше намагається опанувати поле, а американці не хочуть його віддати. Я присів з товаришем під дерево і ми обидва запалили цигарки, приглядаючись «виставці», в якій актори — вояки обох сторін — наражали своє власне життя. О годині 0300 артилерія відкрила вогонь і вдарила по в'єтконґах на цілій довжині поля бою, вживаючи різних набоїв. Над землею вибухають шрапнелі і несуть смерть і каліцтво згори та вогнепальні фосфорові стрільна, щоб спричинити вогонь на сухому

полі і так змусили ворога відступити. Мене чимраз то більше вражають парадокси цієї війни і я ділюсь своїми думками з моїм товаришем.

— Як воно не дивно, що з такою технікою як тепер, Америка могла знищити гітлерівську Німеччину за кілька місяців, а не може дати собі ради з такими бідними в'єтнамцями?

Біля 0400 год. «виставка» закінчилась і ми повернулись назад до бараків досипляти ніч.

***

28 січня. Я дістав призначення до 1-ої кавалерійської дивізії і ще того самого дня виїхав з Лонґ Бин до головної бази моєї дивізії, яка знаходиться біля містечка Ан Ке, але тут на базі затрималися всі «бюрократи» і «позадні герої», які займаються адміністрацією дивізії. Як кожного новоприбулого, так і мене післали до школи «етикети», щоб я за тиждень навчився, як поводитись у джунґлях, як стріляти з кріса М-16, та багато інших правил «доброї поведінки» на війні.

***

30 січня 1968 в базі Ан Ке 6.

Я в лісі, недалеко бази Ан Ке, проваджу патролю новоприбулих і пригадую собі події минулого тижня. Ідучи з патролею, вивчаю міни в'ет-конгів та методику їхніх засідок. Нас учать інструктори, підстаршини, які вже відслужили свій час на фронті, а тепер чекають на свою чергу, щоб виїхати додому. Ми дивимося на них із заздрістю, хоча і знаємо, що вони вже зазнали гараздів війни і відслужили свій час, і тому їм належить відпочинок. Ми тількищо приїхали і не знаємо, чим нас нагородить наша незавидна доля.

Ми йдемо далі гусаком вузькою стежкою, прорізаною крізь густі джунґлі. Нараз зпереду — вибух. Це дало нагоду інструкторові покористуватись своєю соковитою військовою термінологією, щоб пояснити молодому хлопцеві, який їшов перший, щоб він «про-

будився» і мав відкриті очі на все, що діється і не діється довкруги нього. «Пояснення», що правда, були зайві, бо хлопчисько був переляканий на смерть, неуважно наступивши на міну, яка, на щастя, нікому лиха не зробила своїм вибухом. Ми повільно починаємо здавати собі справу, що це не забава у війну, ані прогулянка серед екзотичного лісу. Тут війсна війна, життя людини висить на волоску, і люди, молоді і здорові, гинуть як мухи.

Того дня вечором я дістав призначення до другого батальйону п'ятої кавалерії. Але поки я зможу зголоситись до свого батальйону і дістати свою чоту (платун), я мушу закінчити курси фронтового вишколу. Про мою думку мене ніхто не питає, а я не протестую. Зрештою, яка мені різниця, де я буду, в батальйоні чи на курсах?

***

8 лютого 1968, База Джайн, 60 кілометрів на північ від Ан Ке.

— Скажіть мені, молодий підпоручнику, що ви хотіли би робити в мойому батальйоні? — запитався мене підполковник, командир 2/5 батальйону, коли я зголосив йому своє приділення до його частини.

— Не знаю, правду кажучи, але сподіваюсь, що ви вже маєте для мене пляни.

Замість сказати про свої пляни для мене, підполковник злегка усміхнувся і запитав:

— Чи ви маєте тепер вільну хвилину?

— Пане підполковнику, я маю ще відслужити у В'єтнамі 353 дні і дуже радо можу вам віддати не хвилину, але день або й усі 353 дні.

Одначе завважую, що в нього не найкращий гумор і я перестаю його провокувати. Командир попросив мене іти за ним і ми попрямували до його вертолета. Підполковник, який сам є пільотом, сідає керувати вертолетом і пояснює, що ми їдемо робити перевірку сотень, які знаходяться в джунґлях. Поруч нього його постійний пільот. Вечоріє. Підполковник каже, що не буде часу відвідати всіх сотень, і тому заїдемо тільки до першої сотні — «компані А», про що він повідомив через радіо команданта згаданої сотні. За 15 хвилин ми вже в околиці 'компані А», і командир батальйону запитав, де найкраще приземлитись. У відповідь на це в «компані А» викидують гранату, яка пускає червоний дим, указуючи, де вертолет може осісти.

Коли ми приземлились, до вертолета підійшов командир сотні.

— Сьогодні мої вояки знайшли п'ять тон рижу закопаного в землі і цілий день вантажили його на наші вертолети, — позвітував сотник.

Після цього командир батальйону познайомив мене із сотником, який поінформував мене, що захоплений сотнею риж вертолети перевозять до місцевостей під контролею сайґонського уряду і роздають його місцевим людям.

По короткій розмові із сотником про щоденні справи, звідки він походить, де ходив до школи, коли вертається назад додому, і т. п., на землю почав спадати сумерк і ми від'їхали назад до Джейн.

9 лютого 1968. На поляні в джунглях 15 кілометрів від Джейн.

Нарешті я дістав призначення, як командант чоти в сотні Ц (кампані С) і, стоячи серед вояків, говорив:

— Перш за все хочу вам сказати, що називаюся Роман Купчинський з Ню Йорку. Я закінчив старшинську школу в травні 1967 р. і маю 23 роки. Від сьогодні я буду командантом вашої чоти. Маю надію, що за короткий час ми одні одних пізнаємо і будемо приятелями. Так само я хочу вас попросити, щоб ви мені представилися і сказали своє ім'я і прізвище та звідки хто походить. Сьогодні вечером в годині 2000 я разом із сержантом зробимо перевірку зброї. При цьому хочу звернути вам увагу, що тут у джунґлях не треба формальностей і тому не бажаю собі, щоб хто із вас салютував тут. Моєю метою у цій чоті є, щоб кожний з вас вернувся назад живий і здоровий додому. Це можливе тільки тоді, коли буде між нами співпраця і взаємне довір'я. Якщо цього не буде — нам грозить смерть.

Коли я скінчив, усі хлопці представились мені, нав'язуючи теплі товариські відносини.

10 лютого 1968. Я на першій стежі десь на півночі від Джайн.

Між штабом сотні і нами є радієвий зв'язок. Розмова по радіо зі сотником нашої сотні (компані С). Сотник є на радіо і хоче довідатись, як нам іде.

Я: — Нас обстрілюють із заходу, не знаю, який сильний ворог, але маю враження, що він на нас вже чекав. Овер.

Сотник: — З якої віддалі вони почали стріляти? Овер.

Я: — 15 кроків. Спершу посипались стріли, а опісля кинули в наш бік гранату. Овер.

Сотник: — Чи тобі потрібно вертолетів? Овер.

Я: — Ветолети тут на ніщо не придадуться, бо джунґлі дуже густі. Овер.

Сотник: — Чи маєш ранених? Овер.

Я: — Один легко ранений, докладніше: драпнуло його. Овер.

Сотник: — Старайся ворога обминути і тому зверни на схід. Овер.

Я: — Добре. Овер.

По якомусь часі сотник знову був на радіо.

Сотник: — Як виглядає ситуація на сході? Овер.

Я: — Вибачте, я не можу цілий час базікати по радіо. Овер.

Сотник: — Я тут сотник і командант і тому хочу знати, що там діється. Овер.

Я: — Покищо я ще й сам не знаю; коли буду знати, тоді зголошу. Овер.

Ми йдемо дальше. Дещо пізніше на нас посипались стріли і я відкрив радіо, щоб повідомити сотника.

Я: — Нас сильно обстрілюють зі сходу, але ранених нема. Ми повертаємося до потока, бо тут не дам собі сам ради. Вони вже знають, що ми тут знаходимося. Овер.

Сотник: — Добре, але робіть це обережно, щоб вони вас не обкружили. Овер.

Я: — Добре. Овер.

Ми зробили згідно з наказом. Обережно пройшли попри ворога і щасливо повернулися назад. Так закінчилася моя перша стежа в джунґлях.

***

20 лютого 1968, 1400 година, десь на поляні 5 кілометрів на заході від Джейн.

Сотня вернулася до команди, що таборувала на обставленій міноментами поляні. Я починаю зживатись із фронтовими умови-

нами, стаю сміливішим і зачинаю орієнтуватися в ситуації. Сьогодні прекрасний день, сонце гріє, як звичайно, але нема такої спеки, як минулого тижня. Я втомлений, щойно скинув іс себе наплечник і лелію про солодкий відпочинок. Але в цей момент над нами з'явився вертолет командира батальйону. Його рання візита мене здивувала, але на роздумування не було часу, бо до мене підійшов мій радист і повідомив, щоб негайно прийти на збірку команди під пальмою. Не було іншого виходу, як іти на збірку.

Коли ми всі зібрались під пальмою, заговорив командир:

— Сьогодні наша дивізія дістала наказ вирушити із Сайґону на північ в околицю міста Вей. Як нам відомо, у північній частині В'єтнаму тепер відбуваються важкі бої. Нашим завданням є допомогти тамошнім частинам і рятувати критичну ситуацію. Наша база буде називатися Евенс, і перші частини батальйону вже відійшли на місце призначення. Сотня «Ц' буде робити «чистку» на т. зв. «Вулиці без радости». Будьте готові до походу за пів години. Необхідні карти околиці ви одержите вже там на місці.

Мої мрії про солодкий відпочинок залишилися тільки мріями, бо за пів години прилетіло сім вертолетів для транспорту нашої сотні на нове місце призначення. Завантажившись на вертолети, між нами запанувала гробова мовчанка. Ніхто не хотів дискутувати наше нове завдання, бо всі ми добре знали з преси, що діється у призначеній нам околиці Вей. Пригадую, як останні комунікати з преси повідомляли, що ситуація на півночі була дуже важка. Вей і дальше залишався під окупацією північних в'єтнамців, і американська морська піхота не могла дати собі із ними ради. В пресі кожного дня були відомості про базу Кей Сан, яка, окружена, знаходилась під сильним артилерійським вогнем ворога. Так само до нас доходили вістки, що на півночі ворог не такий бідний, як в'ет-конґи на півдні, з якими ми досі воювали. Північні в'єтнамці мали поважну силу і були добре зорганізовані. В них була своя власна артилерія та наладнані комунікація і транспорт.

Вертолети завезли нас до бази Фу Кат, де ми переладувались на літак і виїхали до міста Кванґ Трі.

***

23 лютого 1968, на конвої з Кванґ Трі до бази Евенс.

Дощ лляв без перестану, що правда, не сильний, але здавалось, що він вічний і ніколи не перестане падати. Все, що я мав зі собою — мокре. Вчора ночував таки у болоті на летовищі в Кванґ Трі, але половину ночі я не міг спати, роздумуючи над тим, що дві ночі тому північні в'єтнамці обстрілювали летовище ракетами. Як незаперечний свідок того обстрілу був зруйнований літак з боку летовища. Що було на перешкоді північним в'єтнамцям повторити подібний обстріл цієї ночі? Думки роєм кружляли в голові і не давали спати, аж поки фізична втома не спинила їх ходу, і я заснув твердим юнацьким сном.

Ми вже два тижні їмо консервовані харчі із т. зв. «С. Решенс» і запевняють нас, що промине ще два тижні, поки дістанемо гарячу страву. Наш конвой великий і дуже повільно просовується в'єтнамськими дорогами у провінції Кванґ Трі. Ми всі їдемо відкритими вантажними автомашинами і пильно оглядаємо дерева, чи не зачаївся десь «снайпер» чи взагалі терорист.

Провінція Кванґ Трі знаходиться на границі демілітаризованої зони і Північного В'єтнаму. Подорозі скрізь руїна, сліди воєнних дій. Тоді, як у центральному В'єтнамі села і міста здебільша незаторкнені війною, то у провінції Кванґ Трі не можна знайти села, яке не було би зруйноване. Всюди діти, зовсім малі, несуть на плечах ще менших дітей і все просять: «Цап, цап!», себто їсти. Якийсь малий хлопчина, не більше шости років, іде із цигаркою в устах. Старші в'єтнамці не звертають на нас уваги, вони ідуть дорогою та несуть на раменах кошики на довгих дрючках. Ідуть, майже напів біжучи, згорблені старенькі жінки в округлих комічних шапках. Подорозі проходимо повз зруйновану французьку фортецю і бункри. Мені на думку приходить історія цього бідного народу. І скільки років він уже воює? Спочатку проти Китаю, потім проти Франції, проти Японії і знову проти Франції, а тепер проти Америки.

Ідемо мовчки і думаємо про завдання нашої сотні на «Вулиці без радости». Дехто з нас читав книжку Бернарда Фала «Вулиця без радости» і знаємо, що там нас чекає. Я дивився на свою чоту, намагаючись студіювати обличчя хлопців. В чоті я мав 25 вояків, а повинен мати 40. Вони родом з різних сторін Америки. Один з них це колишній поліцист з Ню Йорку, якому я трохи дошкулював, але так, по-товариськи. Крім нього було ще 4 мурини,

завжди веселі, і через те я любив їх «натягати». Один з них мав на зубі золоту зірку, через яку я йому не давав спокою своїми заввагами. Наш санітар кубинець з Ню Йорку, веселий і відважний хлопець. Але всі вони того дня сиділи спокійно і задумано.

Дощ не переставав падати, і видно, що такої погоди можна очікувати ще кілька місяців, бо ми приїхали якраз підчас монсуну, який триває до травня. Повільно минали дощеві дні, так само, як і повільно посувався наш конвой до зловісної «Вулиці без радости». В перших днях березня показалася база Евенс.

***

5 березня 1968 р. На «Вулиці без радости», 2000 година.

Я дістав новий наказ і скликав своїх підстаршин на нараду.

— За одну годину наша чота має вирушити на засідку у віддалі яких 500 метрів звідси на південь. Ми будемо чекати при «вулиці». Підіть і провірте своїх вояків та їхнє озброєння і скажіть мені, скільки їм бракує ґранат. Кожний мусить мати принайменше 4 міни з дротами.

В годині 2100 моя чота відділяється від сотні і вирушає на місце призначення. Ідемо потиху, один за одним. Всі гранати обвинені якоюсь плястикою,, щоб не калатали і зраджували нашого маршу. Наплечників ми з собою не брали, тільки дощовики, так звані «панцо», і зброю. Цілий день падав дощ, і болото таке розкішне, що місцями ми встрявали по коліна в нього. Як місце нашої засідки ми вибрали цвинтар недалеко «вулиці», де ще було найбільше можливо пересидіти до ранку. Довкруги нас панувала темна, претемна ніч. Страшенне не люблю ходити по болоті і вже не можу дочекатися, коли ми нарешті дійдемо до того цвинтаря. У нас ноги мокрі без перерви майже два тижні і бачу, що в мене шкіра побіліла і починає вже злізати. Я все маю при собі сухі скарпетки, які тримаю під пахою, щоб не змокли, а вечером їх одягаю на зміну, щоб ноги хоч трошки висохли. Нарешті ми дійшли до цвинтаря. Ніч темна, хоч око виколи, але ми вже привикли дотемноти. Без

зайвої розмови ми розставили міни біля дороги і, накрившись дощевиками, чекали, що дальше буде. Під час засідки різні думки снувались роями. Я згадав про дім, про батьків, про брата, і уявляв собі, що вони могли в той час робити. Чи в Ню Йорку також паде дощ? Я пригадав собі і ресторани в Ню Йорку, і почав робити пляни, які страви буду їсти, коли вернуся назад «на світ». «Світом» ми називаємо Америку — ЗСА. Серед цих думок я заснув.

Була 6000 година ранком, коли мене збудили і ми почали збирати міни і без жадних пригод повернулися назад до сотні. Засідка не вдалася, але таке буває часто. Ми перетомлені, але почувалися щасливими, бо знали, що сьогодні нас не будуть посилати на стежу. Цю приємність матиме хто інший, а наша черга — відпочивати.

**
*

8 березня 1968 р. Село Май Чан.

Ми тепер призначені на чотири дні обороняти міст біля села Май Чан. Значить будемо мати 4 дні відпочинку, а з тим самим змогу вимитися в річці, оголитися, написати додому листи. Всі в доброму гуморі, дисципліна трохи легша. Хтось з хлопців купив на чорному ринку радіо, і ми пильно слухаємо найновішу американську музику та звідомлення про війну, якої ми є активними учасниками. Як і все, між нами з'явились карти, почалась гра, а вслід за тим поважні фінансові виміни.

Тут всюди аж роїться від дітей, які постійно підбігають до нас і просять цигарок та харчів. Вони продають нам зимну кокаколу по 75 центів за пляшку.

Вечором санітар скликав сільських дітей до нашого табору і дав усім хворим і покаліченим першу допомогу. Між нами й дітьми є приязне співжиття. Ми їх годуємо, бавимо, ба — навіть миємо, а вони нам приносять теплу вечерю з хати. Правда, до в'єтнамської кухні треба пристосувати смак, але в порівнанні до консерв, якими ми харчуємося вже три тижні, ці вечері смакували, як у найкращому готелі в Парижі. Тут головна страва — риж, до якого додають або рибу або куряче м'ясо, а опісля поливають соком т. зв. «нукмаг», що має свій оригінальний смак. Розуміється, що такий риж в'єтнамці їдять патичками.

Дощі вже падають з перервами. Часами навіть перестають на цілий день, а то і два, і часом з'являється сонце. Це ознака, що надходить зміна сезону.

2 квітня 1968. Лист додому.

Дорогі Батьки,

Дякую Вам за листи, за папір до писання і за «Кул-ейд». Досьогодні я одержав від Вас один пакунок і багато листів, але відписати на них не мав часу. Не журіться, коли листи не приходять від мене на час. Тут, у джунґлях, немає поштових скриньок. Пишу, коли є на це можливість, а вона трапляється доволі рідко. Три тижні ми оперували в джунґлях, де нам доводилось перебувати страшну горяч, а також треба було носити всякі тягарі. Найгірше те, що людина тут живе нервами і нема часу писати листів. Минулого тижня нас обстрілювали мінометним вогнем, кожного вечора мусимо бути дуже обережні. Здебільшого перебуваємо у викопаних ямах, в яких доводиться і спати,, а в таких «вигодах» не все можна писати листи.

Завтра вирушаємо до бази Кей Сан, де тепер знаходиться морська піхота. Думаю, що Ви про ту базу читали в пресі. Вчора ми слухали на радіо промову президента Джансона, в якій він казав, що американці перестануть бомбардувати Північний В'єтнам. Що в Америці про це говорять?

Пишіть,, бо це одне піддержує мене на дусі.

Здоровлю всіх,

Роман.

***

3 квітня 1968. У вертолеті над базою Кей Сан.

Над нами вгорі безжурно світить круглолиций місяченько, а під нами, де не глянути, земля переорана бомбами великих американських літаків Б-52. Ніде немає ні одного оцілілого дерева. Все спалене, а саме село Кей Сан — цілковита руїна. На північ від нас видніє колишня база «зелених беретів» «Лонґ Вей», котру в січні знищили північні в'єтнамці з допомогою совєтських танків. Багато із них ще й сьогодні стоять там попалені, як свідки тих боїв. Сама

база Кей Сан окружена ворожими військами, які встигли вже побудувати собі бункри і рови, що кручено підходять аж до самого колючого дроту, яким обведено цілу базу. Ми летимо формаціями по 20 вертолетів, а за нами ще 20, і так без кінця. Нашим завданням є опанувати ворожі рови, що перстенем окружають базу, і прочистити терен в сторону самого Кей Сану. Завдання не легке, бо тут скупчені найкращі дивізії північного В'єтнаму під проводом ген. Во Вин Хіяп (міністер оборони Північного В'єтнаму і головнокомандуючий їхніх збройних сил), які мають тяжку артилерію, танки і добре наладнану комунікацію.

В мене трясуться руки і відчуваю голод. Наша артилерія також не дармує. Вона безупину обстрілює гору, на якій маємо осісти. Два дні впоряд бомбовики Б-52 лупили ту саму гору, а сьогодні призначена нам брудна робота пішки ходити по тій горі і заложити там базу для дальших наших операцій. З вертолета видно, як з Лаосу ворожа артилерія бомбардує базу Кей Сан, що знаходиться тільки 6 кілометрів на схід від кордону Лаосу. Але на нас ніхто не стріляє і ми без перешкод летимо на захід.

Вертолети сідають на гору по три нараз. Ми вискакуємо, творимо на поспіх розстрільну і для певности стріляємо в кущі. Ми творимо коло довкруги поля, призначеного на осідок наступних вертолетів.

***

4 квітня. Будова ЛЖ (Ландінґ Жовн) Том.

За 10 хвилин друга. Хвиля вертолетів наближалася до гори і ми війшли з ними в радіовий контакт. Щоб показати їм, де ми знаходимося, ми почали кидати димові гранати. Незабаром на небі з'явилися великі тягарові вертолети, навантажені артилерією, вантажними автами, деревом і залізними плитами на будову бункрів. Через одну годину вже видно було, що на цій горі знаходиться військова база. Б-52 бомбардують околиці, але ворог не відзивається. Самих бомбардувальників не видно, бо вони летять понад 50 тисяч стіп над землею, а бомби скидають при помочі електронічної системи. Власне тому Б-52 викликають такий страх в'єтконгів і північно-в'єтнамських військ, що їх не видно і не чути. Хоча знаходимося майже 2 кілометри від місця, що його бомбардують, земля під ногами трясеться, а вибухи звучать як грім. Дякуємо Богові, що ми не північні в'єтнамці, і дивимося на небо, чи часом десь не видно совєтського Ільюшина.

10 квітня 1968. На горі біля границі Лаосу, 5 кілометрів від Кей Сану. 2100 година.

В'єтнамська ніч прекрасна, монсун вже минув кілька тижнів тому і починається спека. Підчас дня температура доходить до 115-120 ступенів Фаренгайта, вечером холодніє до 70 ступенів. Довкруги тихо і спокійно. Ми, вдвійку із сотником, милуючись красою в'єтнамської ночі, сіли на дворі і почали розмову. (До речі, наш ко-в'єтнамської ночі, сіли на дворі і почали розмову. (До речі, він був свіжою людиною у нашій сітні, і прийшов на зміну нашому попередньому командантові, який був ранений на «вулиці» й опинився у шпиталі в ЗСА). Проблем до обговорення було багато. В першу чергу треба було обговорити ситуацію, в якій знаходилися, та виготовити плян дії на наступний день.

Крім того було багато адміністративних справ, які треба було полагодити, а саме — кому належиться підвищення ранги та кому прислуговує семиденна відпустка на відпочинок поза кордонами В'єтнаму.

Я витягнув із торбинки кусник позеленілої вже ковбаси, а сотник невеличку плящинку горілки, щоб гідно відзначити якесь там свято. Покищо все складається якнайкраще. Ніч тиха і спокійна і ми із сотником себе взаємно вгощаємо. Нараз наші святкування перервав якийсь дикий сміх, що доходив до нас десь знизу, де ніби ціла сотня людей не сміялась, але божевільно реготалась. Цей регіт тривав яких п'ять хвилин, переривався і знову вибухав із ще більшою силою. Від цього реготу нам ставало волосся дубом. В першому моменті нам здавалось, що це наші хлопці на стійці мабуть підпили собі і забули, де вони знаходяться.

***

Викликуємо по радіо наші стійки, але показується, що там усе впорядку. І вони також чули той сміх, а крім того чули ще й вигуки у в'єтнамській мові. Нарешті на нашій горі все затихло. Кожний перевіряв свій автомат і виймав зза пояса ґранати та ставив перед собою в рові. Сотник негайно викликав по радіо полковника і переказав йому новини із нашого місця постою. Полковник

обіцяв негайно передати вістку артилерії і ракетним вертолетам, щоб вони були готові реагувати, коли нам це буде потрібне, а покищо заборонив нам стріляти наосліп у кущі. Через 10 хвилин нас повідомила команда артилерії, що вона вже має готових до стрілу 8 гармат від 105 мм. до 155 мм. і чекає на дальші інструкції.

З долини знову було чути сміх, не такий веселий, як на початку, але майже гістеричний, який можна почути тільки в домі умовохворих. Мене цей сміх почав таки добре непокоїти і я наказав алярм. Спати не було часу.

Для вояка найгірший час — це тих кілька годин чи навіть хвилин перед боєм. Вони найбільше мучать людину, страх перед невідомим, страх перед смертю чи пораненням різно ділають на різних людей. Я чекаю в рові, обсервуючи сторону, звідки несеться сміх. Витягнув останній кусочок ковбаси і, думаючи чи то часом не буде моя остання вечеря, я пильно стежив, що діється довкруги мене. Час минав повільно в очікуванні.

Нараз я побачив у віддалі якийсь кущ, що миттю перетворився в людину із крісом в руках. Мені на чоло виступив піт, а в устах я почув спрагу. Щоб прийти до себе, я випив ковток води й насторожено чекав. Була година 0100.

Раптом нічною тишиною сколихнув ракетний постріл і на небі запалився фосфорний смолоскип типу міни і стало ясно як вдень.

На яких 50 кроків від наших позицій дійсно стояв північнов'єтнамський вояк із переляканим обличчям від раптового світла. В цій хвилині заграв наш скоростріл і світляні кулі пролетіли перед нашими очима і прошили груди північного в'єтнамця, який ніби затанцював якийсь несамовитий танок і повалився а землю. Все це сталось так несподівано і скоро, що важко було здати собі справу з усього.

Із того боку, де впав прошитий кулями вояк, появився уже цілий ряд невиразних форм людських постатей. У цьому ж моменті із другої позиції наших частин запалився ще один смолоскип, а вслід за тим вибух потужної міни, яку запалили наші хлопці.

Нічна тиша, що так манила нас своєю красою, перетворилася в пекельний гук крісових стрілів та вибухів гранат. Нам уже зрозуміло, що під покривалом ночі в'єтнамці нас окружили, щоб знищити нашу базу, але стрінулись із градом куль, який неначе їх не лякав. Вони йшли вперед на очевидну смерть, одні падали, щоб більше не встати, але інші ставали на їх місце. Божевільного сміхурреготу вже не було, його заступили вибухи гранат. Вкінці чуємо звук трубки, яка їх кличе до атаки і додає відваги.

Сотник викликав на допомогу вертолети, які за 10 хвилин з'явилися над нашою горою і почали стріляти з ракет в кущі недалеко від наших позицій. Боротьба продовжувалась до 0400 години. Нам вже почало бракувати набоїв. Але мабуть таке саме сталося й у північних в'єтнамців і вони відступили.

В 0500 годині ранку, коли вже настав день, ми вислали стежу, щоб провірила ситуацію. За якийсь час стежа вернулася і повідомила, що ворога нема, але всюди лежать забиті та їхня зброя. Я пішов сам подивитися. Сотник доручив мені почислити, скільки трупів, та що то за зброя. По обличчях деяких трупів пізнати, що то молоді хлопці у віці від 16 до 19 років життя, деякі так роздерті кулями чи ракетами, що з них залишилась тільки кривава маса людського тіла. Разом я нарахував 30 трупів та трьох ранених, яких ми забрали в полон.

На раменах трупів видніли перев'язані білі стяжки, це на те, щоб один другого міг пізнати вночі. Зброя у них була китайська, автомати АК-47, гранати і скорострілн. Полонених вояків ми взяли на допит й вони відповідали, що вони належать до першої сотні 312 північно-в'єтнамської дивізії, і вчора ранком перейшли кордон з Лаосу до В'єтнаму. Їхнє завдання мало бути викінчити нашу сотню, зруйнувати наші становища на цій горі і вернутися назад до Лаосу.

— А чого ви так реготалися перед боєм? — запитали ми з цікавістю.

— Таким способом ми позбуваємося нашого напруження і викликаємо заколот в рядах ворога, — відповіли полонені.

Незабаром прилетів вертолет і забрав полонених до шпиталя на лікування.

Трупів ми не закопували в землю, а залишили їх, щоб в'єтнамці самі їх знайшли. Я ще раз подивився на пошматованих молодих людей і мені стало погано. Це перший раз в мойому життю, що я бачив 30 мертвих людей, але знаю, що це не останній раз, бо такого бачитиму більше, беручи участь у цій жорстокій війні...

В. Габа

В УКРАЇНСЬКОМУ ЮНАЦТВІ

(Продовження)

ОСТАННІ ДНІ ВІЙНИ

Та ідилля скоро скінчилася і нас знову порозділювали на групи та відіслали у різні міста. Я опинився в групі, що була призначена до Любену. На наше щастя у тому місті також примістився Український Центральний Комітет з Галичини й ми були у постійному контакті з українцями.

До нас приїхав відправити Службу Божу о. д-р Сапрун. Зворушливим моментом була для мене хвилина, коли я став на Службі Божій, яку відправляв мій парох о. Кобрин. Приємно було зустрінути о. Володимира Івашка, який впізнав мене, як учня Судово-Вишнівської школи. Відвідував нас також референт молоді при Військовій Управі проф. Зенон Зелений. Він нам розказав сумну вістку про смерть митрополита Шептицького. Та найкраще ми любили відвідини пані «Цьопи», яку ми називали «наша тета». Ми також діставали українські книжки з Праги.

Одначе ми були нетерпеливі, бо хотіли йти до нашого війська — до дивізії. На жаль, ми отримували картки зголошення, але не до нашої дивізії, а до німецьких частин, а навіть Армії Власова.

Ми відсвяткували наше перше Різдво на чужині за українським звичаєм. Сумно було усім, а дехто виходив з-часта надвір, щоб трохи поплакати.

Незабаром по Різдві ситуація погіршилася. Ми були у маршовому поготівлі й нас ніде поза касарні не випускали. Проте мені вдалося вирватися, щоб попрашатися з «тетою» Паліїв, яка також готовилася до виїзду, бо большевики прорвали фронт і наступали на Берлін.

На Йорданський Свят-вечір німці повідомили нас, що ми окружені і чекаємо на дальші накази. Страшно стало. Усі з касарень повтікали, за вийнятком українців та штабу.

Тоді мені притрапилася пригода, яка малощо не закінчилася трагічно. Ми довідалися, що кантина була розбита й трьох нас пішло туди, щоб щось придбати з харчів на непевну годину. Коли я вертався з повними кишенями, мене зустріли німецькі СС-мани. Вони здерли з мене пояс і під ескортою привели до нашого командира, від якого вимагали негайного польового су-

ду. А він міг скінгитися тільки кулею в лоб. Нас трьох вибрали на суд, між ними й мене. Один німецький старшина з летунства зміркував усе й показав мені на вікно, щоб утікати. Я гомусь не міг рішитися. Наш майор не мав іншого вибору, як погодитися на суд, але заявив, що мусить його дещо відложити, щоб якось відповідно приготовитися. Тим гасом приїхав до штабу кур'єр і повідомив, що большевики під касарнями. Майор скористав з тієї нагоди й розпустив нас до наших кімнат і казав гекати на дальші накази, які, огевидно, ніколи не прийшли...

Нас огорнула тривога. Що буде далі? Один з наших відважніших пішов сам подивитися на битий шлях і вже до нас не повернувся. Було гути артилерійську канонаду. Ми пішли на південний захід, прямо герез поля. По якому кілометрові маршу ми погали викидати свої найменше потрібні у таку годину регі. Першими жертвами впали наші книжки. Ми хотіли їх палити, а коли це зауважив наш старий бунгужний, він з криком заборонив це робити, бо в Любені вже большевики.

По дорозі ми зустріли «вояків» із «Фолькситурму», які нам показали шлях на Коценав. Ніг була морозна. Ми викидали далі, що важге. Я був дуже втомлений і трохи відстав. Нагло хтось мене зупинив і щось спитав. Мені мов відібрало мову. Я опритомнів, як з нашого гурту хтось крикнув, щоб долугитися до них. Тоді я щойно впізнав, що це був советський полонений із групи, яка огікувала приходу Червоної Армії. Тієї групи ніхто з німців не гіпав.

Цілу ніг ми йшли без довшого відпогинку. А день ще був гірший. Кожний був втомлений до безтями й тільки мріяв, щоб покластися на тому м'якому пухкому снігу й заснути... Та під вегір наш проворний бунгужний таки придбав нам нігліг у приватних домах. Я погувався, як король, у ліжку під «баворською» периною. Мені здавалося, що то тільки одна хвилина промигну-

ла, як наш бунгужний-«шпіс» мене криком і кольбою будить: «Вставай! Москалі на наших п'ятах!»

Ми маршуємо далі до Бунзлав. По дорозі зустрігаємо вкопані німецькі війська, які огікують наступу. Ніхто не знає, де фронт. Усе в паніці. Нещасливо виглядають старці із німецького «Фольксштурму». Врешті ми дійшли до Бунзлав, яке нагадує мені Перемишль, бо у ньому є міст, герез який нікому без перепустки не можна перейти на другий бік. Його сторожить військова жандармерія.

Усіх вояків, які опинилися у тому містегку, спрямовується на бойову лінію. Кожного приділяють до якоїсь бойової гастини. Нас також хогуть післати на фронт. Але наш старий бунгужний усім заявляє, що ми без жодного вишколу й іде від одного командного пункту до другого. Врешті йому якось вдається отримати перепустки на виїзд потягом до Дрездену. Яке щастя. Він нас врятував від певної масакри на фронті.

На станції ми беремо скромні порції військових харгів і пригіпаємося до потягу, як хто може. Мусимо триматися нашого бунгужного, бо він має наш «маршбефель», а хто загубиться, сам пропаде.

Тоді ми також були свідками контроверсійного тепер альянтського налету на Дрезден вногі з 13 на 14 лютого. Ми були віддалені кількадесять кілометрів, але й тут було ясно, як вдень, від вогнів та світел на парашутах.

Ми приїхали до Дрездену, а потім виїхали до містегка Оршац, яких 50 кілометрів від Дрездену. У тих касарнях ми вперше зустріли наших юнагок, які виконували службу телефоністок ги помігниць у зубній амбулаторії. Тут було багато італійських вояків, але вони не мали права носити поясу. Тільки їхні офіцери могли підперізуватися, але й їм було заборонено носити будь-яку зброю. Італійці завжди йшли по харгі на самому кінці й їх використовувано до копання шанців.

У Оршац зібралася майже ціла наша гота із рекрутського вишколу. Але й тут ми не загріли довго місця. Нас розділили на дві групи. Одну признагили залишитися в Оршац, а другу, у якій я опинився, післали до області Мекленбурґ над Балтійським морем. Ми розпрощалися з товаришами і поїхали. Заки ми добилися до свого місця признагення, до Нойштадт Ґлюве, забрало нам понад тиждень гасу. Це був останній наш постій перед закінгенням війни.

Довкола того містечка було багато військових баз. У тому районі випробовувано ракети У-I та У-II. У лісах було скрите летовище, на якому ми вперше бачили реактивний літак, який вживав парашуту при приземленні. Але для тих літаків німці вже не мали пального.

Були поблизу також табори примусових робітників, де тисячі наших робітників працювали за літру юшки денно для 3-го Райху. Був там також відкритий великий робітничий табір.

У тому таборі не було б нам уже погано, як би не часті алярми та налети альянтських літаків. Під час алярмів ми вискакували нераз через вікна, щоб скоріше скритися від бомб і бортової зброї. Найгірше було вночі, коли ніхто не знав, куди сиплються 25-кілограмові «грушки», чи розріжуть небо світляні «книдлі».

Однієї ночі я вдивлявся у блідий місяць і не міг заснути. Нагло алярм. Я виструбнув через вікно й бабах в яму. Наді мною гудять літаки. Я тільки молюся тремтячими устами Отче наш... і Богородице Діво... За хвилинку чую під мною хтось стогне. «Чи живий чи поранений» — думаю, але вилазити не збираюся, бо бомбардування ще продовжується. Та тут знову, як щось загуде і на мене впаде. Я дух запер. Мабуть, кінець. Та це не була бомба, а знову хтось на мене впав. Чую — то мій приятель Івась Терепа. «Вилази» — кажу йому, важко дихаючи. «Почекай ще, — відповідає він, — хай літаки перелетять». Ми так лежали усі три в вузькій ямі, а під нами отой німець тільки глухо позойкував. Коли налет проминув, ми повилазили, а на кінець видрапався старший німецький вояк. Він тільки кляв, бо що мав більше робити.

Нам було дозволено брати харчі із кухні, в якій харчувалися летуни. Харчі видавали три молоді дівчини із Великої України. Спочатку вони дивилися на нас з-під лоба, питаючися, куди ми «такі молоді жуліки» під кінець війни забрили. Але вони нас трактували добре й при видачі зупи хохля завжди ни-

ряла по дні казана, щоб щось густішого попало нам до менажки.

Ми також відвідували наших робітників у таборах. Не всі вони були свідомі й деякі огікували «визволення» гервоної армії. Вони нам розказували різні новини і казали, що до них приїзджав представник від генерала Шандрука, щоб вербувати робітників до Української Національної Армії. Деякі голосилися.

Я познайомився з однією сім'єю із Самбірщини, в яких було маленьке немовля. Вони вибиралися вертатися додому. Огевидно, я просив їх, щоб вони їхали герез Судову Вишню і розказали моїм батькам про мене.

Під кінець квітня тривога збільшувалася. Командир нашої гастини постійно нас перестерігав, щоб нам не попасти в яку халепу, бо війна й так уже програна. Також нам наказували постійно носити з собою газмаску.

У квітні на наше летовище прибули інші гастини українських юнаків із зенітками. Вони були дуже втомлені й не дуже радо встрявали в розмову, бо до того ще негайно взялися до вкопування своїх гармат. Дивно їм було, що ми свобідно по летовищі ходимо, майже без жодної служби, а вони вкопують гармати.

Ще гірше для них було під гас налетів. Вони обслуговували зенітки тоді, як ми рідко обслуговували важкі кулемети. Вони мусіли стріляти, а ми при перших бомбах «давали ногам знати» і втікали в поблизький ліс.

Одного разу біля мене посипалася серія з літака так близько, що я думав, що мені в огах погорніло, і як скогив я до лісу, то аж опинився між жінками, які копали окопи. Вони мене погали лаяти польською мовою і я швидко повернувся до нашого бараку. Чомусь після кожного налету мені їсти хотілося, і тим разом я подумав про свою порцію харгів, які, на щастя, ніхто не з'їв під гас налету.

Раз ми спостерігали повітряну битву між альянтськими і німецькими літаками. Переможцями огевидно вийшли альянти, а з п'ятнадцяти німецьких літаків, які вилетіли, тільки готири-п'ять повернулося назад і то пошкоджені.

ПОЛОН

Кожному ясно було, що зближається кінець війни. Одного дня ми побагили над адміністраційним будинком німецький прапор на пів щогли. Нам сказали, що в Берліні у важких боях згинув Гітлер.

Після вечері прийшов до нашої кімнати сотник. Він поглядав стіни, на яких були вивішані образи святих, потім підійшов до кожного й тепло й довго розмовляв. Найменших пригортав до своєї груді. Видно було, що він з нами прощається. Врешті він сів за стіл та розповів нам про воєнне становище. Фронтова лінія американців всього 1-3 кілометрів на захід, а совєтська 45 на схід. Радив нам, щоб ми старалися дістатися до американців. На кінець подякував нам, за те, що ми були добрі й здисципліновані вояки та сказав, що він хотів би мати кількох синів, таких, як ми.

На другий день зібрав нас полковник, гарна людина, яка завжди добре ставилася до нас. Він наказав нам брати якнайбільше харчів, а все інше залишити. Він не мав уяви, який поворот домів чекає нас. На кінець порадив нам поздирати з наших уніформ усі знаки СС, та потиснувши кожному руку, попрощався з нами.

У кімнаті ми залишилися самі, як діти без батька і матері. Дивний дух нас опанував. Кожному стало страшно. Я подивився через вікно. На вулиці ходили «кацетники» і шукали за будь-яким куском хліба. На летовищі група летунів збирається до відмаршу. Всюди метушня. Я пішов до родини із Самбірщини, але застав тільки жінку з малою дитиною. Чоловіка не було. Просила мене зайти до стайні і його відшукати. У стайні я дійсно зустрінув свого земляка, біля возу, навантаженого всяким добром: коняком, кубами, харчами. Він збентежився і почав якось

викругуватися. Я йому кажу: «Уважай головіге, бо тут ще німці, то можеш під кінець війни погибнути намарне». Він дав мені кілька пушок консервів, трохи сира й я пішов назад до своїх друзів. Я їм усе розповів і вони негайно також побігли до стайні, але уже не застали ні нашого земляка, ні воза. Спритний був, пропав, як під землю.

Ми тепер мали досить вільного гасу, бо нами ніхто особливо не цікавився. Пішли ми до магазинів, щоб взяти нову білизну, до кантини, може, щось і там зарвемо. О год. 2.30 по полудні ми все таки отримали наказ бути готовими до від'їзду у напрямі Швері. Усі були готові, крім одного. Я побіг шукати за ним у напрямі дороги, яка була віддалена близько одного кілометра. Коли я до неї зблизився, не повірив своїм огам. Вона була затарасована людьми і возами, які сунулися на захід. Декілька із «східніх» робітників з клунками йшли на схід. Я думав, що сталося з моїм другом. Може він переодягнувся у цивільний одяг і згубився у юрбі в місті. Мені також хотілось би переодягтись і я пішов до міста шукати за своїми робітниками, які нераз нам радили переодягтись в цивільний одяг і так закінгити війну.

Я подався до міста. Знову прийшло мені на думку, що я роблю зле. Шукаю за своїм другом і відірвався від усіх своїх товаришів. Може вони вже виїхали, а я свідомо шукаю собі нової халепи. Нагло погулося: «Танки із права!» Усі стрибають із возів та втікають. Мене огорнув страх. Що маю робити? Та куди всі, туди я. Біжу у напрямі міста. Деякі німецькі вояки із «панцерними п'ястуками» перескакують дорогу й прямують назустріг танкам.

Але навпроти товпи появився німецький жандарм із білою опаскою на рукаві, який кригав:: «Не стріляти! Їдуть американські танки!» Цей жандарм був без зброї і радив усім вивішувати білі хоругви на знак здагі зброї. Дехто її нацистських урядовців витягав навіть пістолю і грозив жандармові. Проте усі повинувалися його наказові.

Перед нами появився американський танк із білою зіркою. До себе нікого не підпускав. По дорозі я також побагив автомобіль із вищим німецьким старшиною і його шофером. Довкола нього товпилися німецькі вояки. Я підійшов ближге й побагив, гому. Вояки приперли старшину й його шофера до стінки автомобіля, а самі грабили цигарки, тютюн, коняк та все інше добро, яким був навантажений автомобіль. Старшина тільки злісно кригав: «Свині, де ваша дисципліна», — та ніхто на нього

не зважав. Я також посяг рукою до автомобіля і витягнув пачку цигар, які мені пізніше стали в пригоді, — я їх міняв за кусок хліба.

Я всетаки рішився повернутися до касарень із радісною вісткою, що війні вже кінець. Коли я вийшов за місто, зустрів групу наших юнаків, які з «панцерними п'ястуками» маршували у східньому напрямку. «Куди ви йдете, дураки», — кричу до них. «Я був в місті й там уже американці. Кінець війні!» Але вони мені не вірили й пішли далі.

Коли я прибув до касарень, мене зупинив один старшина й питається:

— Чи ти не бачив моєї групи юнаків?

— Бачив, — кажу, — як вони маршували на схід. — Він тільки закляв.

— Що ті «кіндер» собі думають? Думають, що тими «панцерфавстами» розгромлять «Русслянд»? — і пішов у напрямку за ними.

Ми були готові до від'їзду. Повсідали ми на вантажні автомобілі й були готові йти у невідоме. Позривавши із своїх мундирів відзнаки й опаски, кожний виглядав, немов нагий. Як би не наплечники, військові пляшки та їдунки, вони зовсім не різнились би від дітвори, яка недавно їздила до школи до Львова. Кожний мовчав. Дехто шепотом перекидався якимсь словом. Старші почали несміливо розказувати те, що чули від своїх батьків, як вони переживали свій полон у І-ій світовій війні в Італії над річкою Піявою.

Ми готові до від'їзду. До нашої машини причепили ще одну льору із німцями і німецькими жінками, правдоподібно тими, що працювали в адміністрації робітничих таборів і концентраційних лагерів. Добра кумпанія. Ніхто з нами не прощався.

Тільки кілька затиснених п'ястуків ми побагили із гурту придорожніх примусових робітників.

Їдемо шляхом серед піль і дивно стало. Не гути ні виття сирен, ні гуркоту літаків, ні розриву бомб. Ліси погинають прибирати зелений вигляр на весну. Поля стоять облогом. Ми скупгилися в гурті своїх серед старих німецьких вояків.

По дорозі під'їжджає до нашої машини наш сотник, одягнений у цивільну одежу. Зрівнюється з нами і гукає вслід: «Авф Відерзеген, мої малі вояки. Щасливого повороту на батьківщину! Ґотт міт унс! Німці якось дивно дивилися на нас, на цих гужих і незвигайних дітей-вояків.

В'їжджаємо до якогось лісу і водій затримує автомобіль. Каже нам, що ми їдемо у напрямі Шверіну і так він нас далеко завіз, доки йому стало бензини. Тепер кінець всьому й кожний стає своїм власним паном і за себе відповідає.

Гарний для нас кінець! Шофер вас відпускає з війська. Що ж далі? Ми тут повикидали свої військові книжегки та знагки, ги «нашильники», як ми їх популярно називали. Німецькі вояки та жінки переодяглись у цивільний одяг та незамітно зникали. Тільки ми не мали куди зникати. Шофер на нас з-під лоба дивився і казав, що нам вже також гас повертатися до «Гаймату». Не одному з нас пригадалася Україна, батьки й друзі. Чи вони усі живі? Кого ми там зустрінемо? Що нас гекає? — вертілося в голові.

Врешті ми знову всіли на машину, яка поїхала лісом. Звідусіль було гути стрілянину. Дехто з німців кінгав самогубством, але більшість стріляла «на віват», викидаюги зброю куди попало. По деревах висілли різні роди зброї та навіть міни, як тарілки. Декуди горіли автомобілі, коло яких грілися вояки. Було страшно.

Ми виїхали з лісу й їхали битим шляхом. По дорозі ми зустрігали колишніх кацетників, які тепер поодягані в військові уніформи й озброєні крісами й кулеметами також стріляли, шукали за своїми недавніми катами та шукали відплати за свої терпіння. Вони від вояків відбирали більш вартісні регі, як годинники, далековиди тощо. Подекуди стояли підпиті американські вояки та гукали на всіх, щоб швидше маршували.

Наш автомобіль зупинили американці й казали нам далі йти пішком. По дорозі якийсь американець вибрав мене із колони, казав мені скинути плаща й обшукав мене. Не знайшовши нігого, попхав мене назад у колону. Ми перейшли місто Шверін

і вийшли на болотнисту площу за містом. Тут нам казали збиратися. СС-ів під ескортою погнали далі.

Ми примістились на великому полі над озером. Маси війська туди зігнали американці. Усі були голодні й не було, де лягати, бо було мокро. До того ще й упав дощ. Ногі були холодні. Наша групка держалась разом. Я ще мав останню консерву й рішив її тепер з'їсти. Як я її витягнув, усім засвітилися огі, як голодним вовкам. Вони вже нігого не мали, бо все скоріше поїли. Відгинаю банку. Івась Б. каже сумно до мене: «Влодек, та сьогодні Великодна п'ятниця. Як ти м'ясо можеш їсти». Я дійсно про це забув. Думаю — справді гріх. Гріх страшний, але голод ще страшніший. Мої товариші, які все поїли скорше, напевне так говорять, бо хогуть зм'ягшити мої погування, щоб я з ними поділився. Нема фраєрів. «А, — говорю, — сьогодні п'ятниця, але для мене нехай вона буде Великоднею неділею».

На наш Великдень нас зформували в сотні, порахували й повели до табору полонених за колюгі дроти. Тут бодай дали нам шатра й скупу пайку харгів. Також гасом брали на роботи огищувати дороги за додатковий приділ харгів.

КООРДИНАЦІЙНА РАДА УКРАЇНСЬКИХ КОМБАТАНТСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

КОМУНІКАТ

На численні запити — чому так довго наладнювано організаційне завершення Координаційної Ради Українських Комбатантських Організацій, подаємо коротко хід наших організаційних заходів.

Безпосередньо після З'їзду кол. Українських Вояків під час СКВУ в місяці листопаді 1967 р. Президія того З'їзду переслала на адресу генерального секретаря СКВУ п. М. Плавюка у Вінніпеґу однодушно схвалені постанови З'їзду та названо назначеного відпоручника до Секретаріяту СКВУ голову Головної Управи Братства кол. Вояків І УД УНА д-ра М. Малецького з Торонта. На жаль, Секретаріят не взяв цього на увагу, а назначив представником українських комбатантів в Секретаріяті полк. Яр. Липовецького. Від того часу аж до липня 1970 р., не з вини КР УКО, не устійнено координаційної співпраці з Секретаріятом СКВУ.

В міжчасі Головна Управа ОбВУА, виконуючи доручення згаданого Вояцького З'їзду під час першого СКВУ, нав'язала контакт з усіма центральними комбатантськими організаціями у вільному світі, довела до створення координаційних осередків УКО в Канаді, Аргентині та Европі й у порозумінні з ними в дні 10 травня 1969 р. завершено організаційне оформлення, створенням Координаційної Ради Українських Комбатантських Організацій з осідком в ЗСА та устійнено склад Комісії Комбатантів при Секретаріяті СКВУ. Письмом з дня 30 червня ц. р. повідомлено Секретаріят СКВУ в Ню Йорку, який на свойому засіданні в дні 1 липня ц. р. затвердив склад Комісії при Секретаріяті СКВУ, а саме: д-р Володимир Галан, ЗСА, голова; Іван Поритко, ЗСА, секретар; полк. Яр. Липовецький, заст. голови, Канада, та д-р Святослав Фостун, Европа, і інж. Богдан Яхно, Півд. Америка.

Рівночасно Секретаріят СКВУ своїм письмом з дня 4 липня ц. р. заповів спільну зустріч Президії Комісії Комбатантів з Секретаріятом СКВУ в перших днях вересня ц. р., але про дату засідання так і дотепер нас не повідомлено, хоч від того часу відбулося вже кілька засідань Секретаріяту, при чому навіть у Філядельфії, осідку президії Координаційної Ради УКО

Д-р В. Галан, І. Поритко

Володимир Ю. Маєвський

ПРО ТИХ, ЩО МИ ЇХ ЗАБУЛИ

Українська громада в Америці поставила п'ять років тому в столиці Вашінґтона пам'ятник Великому Кобзареві України — Тарасові Шевченкові. Кілька менших пам'ятників Шевченкові здвигнено в інших місцевостях Америки. Поставлено також декілька пам'ятників іншим визначним синам і дочкам України, як Іванові Франкові, Лесі Українці, Іванові Мазепі.

Однак при цьому дуже малу увагу звернулося на інші форми відзначення. Відомо, що в Америці ставлять не тільки пам'ятники, але також удостоюють школи, вулиці, парки, мости, кораблі тощо, іменами заслужених американців, а головно тих, що впали в її обороні, як напримір брати Кенеді.

В наших відзначеннях майже не береться під увагу менш визначних українських постатей, які також віддано працювали, терпіли чи гинули за українську або американську справу. Тих українських вояків американської армії, що впали на полі бою, на жаль, належно не відзначили ані американська ані українська громадськість. Знаємо, що тих наших вояків згинуло тисячі, починаючи від першої світової війни, другу світову війну, корейську війну та В'єтнамом кінчаючи. Безумовно, їм обов'язково, як і всім іншим, належиться почесне місце героїв та заслужених в Америці.

Час подбати, щоби кожний українець чи американець українського роду, що в американському однострої боровся та поляг в обороні Америки, України та вільного світу був урядово відзначений із признанням серед українського й американського світу. Якщо ті вояки могли служити в американській армії та згинути в обороні Америки то їм вповні належиться всяка честь і пошана, як і тим, що носять англо-саксонські прізвища, посідають великі банкові конта чи голосно цього домагаються. Іменами тих наших вояків американської армії, що були відзначені за хоробрість та віддали своє життя на полі бою повинні бути названі американські воєнні кораблі, підводні човна, військові школи та інші об'єкти.

Про відзначення впавших вояків вперше чергу повинні подбати ті наші товариства та організації, до яких вони належали. Особливо поодинокі осередки комбатантів, української молоді і студентів, повинні постаратися, щоби в своїх місцевостях офіційно відзначено тривалими пам'ятниками їхніх членів.

Цими монументами ми не тільки відзначимо впавших вояків, але також поможемо українській справі. Як завжди так всюди, наші осяги та наші жертви ми повинні закарбовувати на розлогих просторах нашої діяспори, включно з Америкою.

Отже треба почати діло: Екзекутива УККА повинна поставити справу на порядок нарад, та, в порозумінні з комбатантськими і молодечими організаціями, вирішити питання упавших українських вояків американської армії, добитися їх урядового відзначення в американському й українському світі, а пам'ять про них утривалити в збірних анналах та мемуарах історії.

З НОВИХ КНИЖОК...

Ф. Кордуба

СУЧАСНИЙ ПАРАДОКСАЛЬНИЙ МИР

Pierre M. Gallois: DER PARADOXE FRIEDEN. Verteidigungspolitik im Umbruch und Revolution des militärischen Denkens.

Seewald Verlag, Stuttgart 1969.

Стор. 300. Ціна в полотні 24 нм.

В 1968 р. на німецькому книжковому ринку появився переклад французької політичної книжки ген. Pierre M. Gallois: "Парадокси миру", яка вийшла в 1967 р. Автор і тематика нами коментованої студії викликують особливе зацікавлення в кожного читача, який цікавиться проблемами політичної констеляції, стратегії, оборони та перспективами на майбутнє на тільки Европи, але також інших континентів світу. Автор студії, ген. Пєр М. Ґалюа (59 літ) відомий, як один із стратегів. Він був членом стратегічної групи для планування оборони Европи, тепер є пенсіонером, командиром Почесного легіону, нагороджений багатьма французькими і іншонаціональними відзначеннями. Опрацював студію "Стратегія в атомову добу" (1960 р.), та спільно зі стратегом Джіролямо Модест в 1962 р. написав спеціяльну студію "Охорона Европи". Крім цього ген. Ґалюа, як кол. референт у бюрі французького міністра оборони для справ повітряного озброєння та опісля як директор літакобудівельних закладів Марселя Дасот багато допоміг ў доскоНаленні атомового бомбардувальника "Міраж IV" та взагалі в розбудові французького повітряного озброєння.

Духовий ініціятор французької атомової стратегії і найбільший революційний теоретик проблем нуклеарної війни Франції, ген. Ґалюа відомий із своїх фахових статтей на теми стратегії атомової доби, друкованих у різномовних фахових журналах. Він належить до компетентних стратегів сучасности, тому кожна його праця і стаття є авторитетним вкладом до проблем нової атомової доби.

Провідною думкою студії ген. Ґалюа "Парадоксальний мир" є тези, якими із холодним розсудком радикально заперечує доцільність оборонної концепції НАТО, в якій головну ролю відграє стратегія і політика ЗСА.

Ген. Ґалюа стверджує, що нуклеарна зброя доосносно змінила порядок у міждержавній системі світу, впровадила цілком нові правила дипломатичної гри в міжнаціональній політиці. З цим порядком особливо по-

в'язана політнка ЗСА, яка з причнни "рівноваги страху", викликаного нуклеарним арсеналом, переставилася із оборонної концепції на повне співіснування із СССР, при рівночасному збереженні устійненого після другої світової війни поділу світу на дві головні гемісфери впливів — Східню і Західню. З уваги на те, що американська дипломатія уже від довшого часу багато уваги присвячує повному замиренню із СССР, це викликало виправдане недовір'я до оборонних ґарантій ЗСА в рямах НАТО та звело, на думку ген. Ґалюа, до абсурду тотальну інтеґрацію окремих національних збройних сил у союзній системі Північно - Атлянтійського Оборонного договору (НАТО). Це також відноситься і до Німецької Федеративної Республіки, котрій автор у своїй студії присвячує дуже багато уваги. Постало недовір'я до американської дипломатії, яка на різні імперіяльні почини СССР реаґувала стримано, обмежуючись виключно до словних протестів. Також виникло побоювання, що ЗСА можуть залишити Зах. Европу на ласку долі, у випадку, коли б цього вимагали їхні власні інтереси у проводжуванні як закріпленні коекзистенційного статусу з СССР.

Така настанова американської дипломатії була для кол. през. де Голля причиною для концепції "Европи по Урал" під роводом Франції та заініціювання французької европейської нуклеарної стратегії. Також американська політика найтіснішої співпраці з СССР в ґльобальному маштабі стала поштовхом для през. де

Ґолля шукати подібного порозуміння з Сов. Росією, з настановою, щоб американський воєнний контингент залишив території західньоевропейських держав, союзників НАТО. Концепція співпраці Франції із СССР, вимушена нуклеарною технікою, стала неначе конкуренційною супроти політики ЗСА, що принесло шкоду збройним силам НАТО, бо французький воєнний контингент відкликано з оборонної системи цього союзу. Оборона Европи й далі не є оперта на тривкій концепції, не зважаючи на те, що після окупації Чехо-Словаччини військами Варшавського пакту, головні воєнні сили СССР зросли з 20-х дивізій у Східній Німеччині на додаткових 11 дивізій в ЧССР, разом до 31 дивізії на довжині від Любек до кордону Австрії, 1702 км (до інвазії — 1346 км).

У вступі до студії ген. Ґалюа стверджує, що від Кубинської кризи в світі настав брак рівноваги між "упривілейованими" щодо миру та іншими, які такого привілею не мають. Між потугами сильно озброєними атомовим арсеналом "війна вже більше не є продовженням політики іншими засобами". Це ствердили вже ген. Айзенгавер і Хрущов в 1960 р., а Кубинська криза конфронтації обох нуклеарних потуг була розв'язана тільки єдиним правильним шляхом — переговорами. Однак атом, як доказує історичний досвід, під час більших конфліктів між атомовими потугами та іншими країнами залишився недіючий. Англія ані на Маляях, ані в Суезі, ані на Кіпрі і в Кувайті не застосувала атомової зброї. Також СССР не вжив атомової зброї в Угорщині, а ЗСА в Ливані; під час висадки совєтських військ на Кубі, ані в Сан Домінґо. Також війна в Кореї (1953 р.) і оборона доступу до Формози (1958) є доказом, що потуги не були рішені застосовувати нуклеарну зброю. Тільки Китай усе ще дальше послугується шантажем, погрожуючи атомовою зброєю. Далі автор стверджує, що більшість воєн останнього сторіччя були пов'язані з процесом відколонізування. Із усіх 40 конфліктів від часу закінчення другої світової війни до Кубинської кризи, тільки 4 конфлікти належали до категорії чисто національних інтересів (Індія — Пакістан, Ізраїль — арабські країни, Китай — Індія, Альжир — Марокко), 3-4 конфлікти мали характер громадянських війн (Венесуеля 1963, Таі (Сіям) 1964, Перу 1965). Це ще не доказує, що світ увійшов на шлях релятивного спокою, бо ліквідовано колонії. Кількість суверенних держав на протязі 20-ти років майже подвоїлася. В цьому випадку ген. Ґалюа промовчує сучасну найбільшу колоніяльну імперію російський СССР, якого територія — 22 403,6 км^2, із

неї на РСФСР припадає 17 076,9 км², а решта — 5 326,7 км², це багатонаціональна, неросійська територія. Під оглядом населення — СССР в 1968 р. нараховував кругло 233 млн. мешканців, при чому неросійського населення більше, як росіян. СССР в 1939-1949 рр. окупував 700 000 км² чужонаціональної території. Тільки в Европі під військово - політичною контролею СССР найшлося 8 країн, із територіяльним простором — 1 274 млн. км². Цього фактору ген. Ґалюа не взяв на увагу, не зважаючи на те, що той фактор важливий у сучасній стратегії.

Першу частину своєї студії п. наг. **"Атлантійський пакт і атомова стратегія"** автор повністю присвятив усім проблемам, які заторкують стратегічні наслідки нуклеарної воєнної техніки. Ген. Ґалюа висказує багато слушних критичних зауваг під адресою НАТО, наголошуючи при тому, що европейці хочуть, щоб НАТО було тривалою організацією для їхньої безпеки, а американці уважають цю організацію за міцний політичний і господарський фактор. Автор звертає увагу на наступні наслідки, випливаючі із нуклеарної воєнної техніки: 1. величина території вже не є критерієм мілітарної потужности, бо в атомовій війні передусім йдеться про знищення різних засобів господарського потенціялу, без яких навіть найбільш модерні збройні сили не були б придатні до боротьби. Атомовий арсенал не конче мусить знаходитися на боронеиій території; він може знаходитися поза її кордонами, бо вирішальною зброєю буде тільки така, яку перманентно можна буде застосовувати із міжнаціональних просторів — в атмосфері, на океанах і світових просторів. 2. Дальшою при-

кметою ядрової доби є здатність при помочі малої кількости нуклеарних стрілен знищити субстанцію країни противника, його міста й різні продукційні споруди. Великі потуги особливу увагу зосереджують на т. зв. міжконтинентальну зброю (міжконтинентальні бомбардувальники, балістичні ракети й підводні човни з атомовим погоном).

Уже вище згадані дві прикмети нуклеарної доби логічно ставлять під сумнів доцільність існування клясичних воєнних союзів із їх доктринами, зброями, плянами розгортання армій і операцій. Традиційна клясична стратегія втратила своє значення, зате важливе не тільки запевнення постійного зв'язку, але найважливіше безперебійне постачання пального для літаків і мото-панцерних з'єднань. Для цієї мети НАТО вже має побудовані проводи для пального від Атлантику до Німеччини, яких завданням забезпечувати пальним летунство, стаціоноване на кругло 30 аеродромах, і наземні збройні сили. Автор докладно подає методи праці окремих груп НАТО, вказуючи при тому різні свої зауваги й причини часто занадто скомплікованої праці. Книга ілюструє різні концепції і засади практиковані в НАТО, з якими тяжко погодитися. На стор. 35 автор подав цікаві тези американського уряду відносно застосування термоядерної зброї. Згідно з цими тезами, ЗСА рішені застосувати нуклеарну зброю тільки у випадку власних "національних інтересів", а не на бажання союзників. Тому доля союзу НАТО повністю узалежнена від оцінки і волі тільки ЗСА. В цій справі автор цитує багато місць із праці аемрикан ського ген. Максвелла Д. Тейлора, як, вийшла в 1960 р. п. наг. "Неясний згук сурми".

Студія ген. Ґалюа є дуже поважним вкладом у тематику проблем атомової війни й стратегії. Багато уваги присвятив автор "мультилятеральному" проєктові атомових сил НАТО, якого не вдалося здійснити урядові през. Кеннеді. Також у книзі присвячено багато уваги Кубинській кризі та її впливові на НАТО. Не залишив автор також проблем, пов'язаних із Пентаґоном і спільним нуклеарним плянуванням. Як відомо, СССР поставив передумову, що він згідний підписати договір про заборону поширення атомової зброї, коли Німецькій Федеративній Республіці відмовлять доступ навіть до ілюзорного атомового вирішування. Ця делікатна проблема в книзі є докладно скоментована. Далі в книзі докладно з'ясовані причини виходу французького контингенту з збройної системи НАТО, подані докладно розходження між урядом през. де Ґолля і урядами през. Кеннеді і през. Джансона.

Друга частина книги — "**Як виглядатиме світ?**" розглядає наступні проблеми: екслозія зросту населення світу й її значення в атомовій добі, розвиток важкої промисловости як другий критерій воєнної потуги, геополітика в атомовій добі, бойова мораль, три категорії держав. Усі проблеми розглядає автор із положення атомової доби, кожному факторові визначуючи значення у дальшому процесі перегоив у збороєннях, яка буде продовжуватися. В атомовій добі географічне положення не має особливого значення, бо навіть найдальше віддалену країну буде можна знищити стратегічною нуклеарною зброєю, не застосовуючи конвенціональних збройних сил. Автор подає цікаві відомості з ділянки спроможности нищення нуклеарною зброєю центрів промисловости і міст ЗСА і СССР.

Третя частина студії — "**Страхіття 2000-го року**" повністю присвячена прогнозам розвитку атомового зброєння. Особливу увагу присвятив автор у цій частині наступним проблемам: 1. Ризико і можливості атомової стретегії. 2. Розбрат у поняттях і доґмах. 3. "Нищівна понадпотужність" та її відплата. 4. Змінність стратегії ЗСА. 5. **Доба парадоксів**. Ціла частина аналізує **дальший** розвиток нуклеарного **зброєння та** його впливу на різні інші фактори атомової війни. Багато даних систематичного нуклеарного зброєння обох суперпотуг та інших держав-продуцентів дають картину, яка вможливлює призадуматися над катаклізмом, до якого набли-

жається людство цілого світу. Не зважаючи на пропаґанду мирного співіснування, перегони у зброєнні із кожним роком щораз більше доповнюють нуклеарні арсенали протиставних світів. Рівночасно будуть змінюватися стратегічні концепції особливо ЗСА, будуть відбуватися потрясення у союзній структурі Заходу, американська стратегія буде далі змінюватися, щоб штучно зберігати парадоксальний мир. Ця частина студії ген. Ґалюа під кожним оглядом глибоко аналітична, багата на різні прогнози.

Четверта частина тудії — "**Світовий порядок із багатьма потужними центрами**" обговорює наступні проблеми: справа реформи НАТО, її достосування до вимог нуклеарного збросння; опанування при допомозі технологічної спільноти кризи конфлікту між ЗСА—СССР; одна держава — дві Німеччини; перевага через науку. Також ця частина багата на різні критичні положення у міжнаціональній політиці, які далі буде створювати советська дипломатія. Головний акцент у цій частині поклав автор на проблему ґрунтовної реформи НАТО, достосування союзу до вимог партнерів союзу. Далі автор накреслив дальший розвиток стосунків між двома суперпотугами та можливість наближення їх до чергової кризи, яка проте не спровокує атомової війни. Головним засобом рівноваги сил та опанування кризи буде тільки арсенал мегатонних бомб, тому старинна римська девіза "Коли хочеш миру — готуйся до війни" буде далі продовжуватися.

Книга ген. Пєра М. Ґалюа належить до фахової військової літератури. Вона повністю ілюструє характер атомової добн. В праці бракує даних, як будуть розвиватися стосунки в міжнародньому комуністичному русі та найважливіше, як далеко розвинеться розкладовий провес у Східньому бльоці і в СССР. Студія повністю заслуговує на те, щоб її придбати й її простудіювати.

ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ УД УНА

(З архіву «Вісті Комбатанта»)

Передруковуючи понижче архівні матеріяли, зберігаємо в них їхню оригінальну мову і правопис. **Редакція**

ДОКУМЕНТ Ч. 1

14. Грен. Див. Зброї СС (Гал. ч. 1.) Кв. Див. Шт. дня 30. 10. 14.

Відн.: Святкування 1 Листопада.

Сьогодні минає 26 років від хвилини, коли українські війська зайняли Львів і цим збройним чином обстояли національні права свого народу.

Після 9-ти місяців українсько-польської війни українське військо перейшло Збруч, бо не могло встоятись перед поляками, що їх піддержували держави Антанти. Мимо цього цілими роками продовжували вони там завзяті бої з другим відвічним ворогом — червоною і білою Москвою.

Вояки дивізії! 1-ше Листопада 1918 року — це день, в якому згадуємо лицарські вчинки наших батьків. Їхня боротьба, їх кров не пішли марно! Хоч не стало сили на полях боїв, український нарід не пропав! Мимо несчисленних жертв крови й життя,, мимо сотень тисяч вивезених у сибірські тундри і постійного утиску нашої національної свідомости, український народ є нині куди сильніший, як колинебудь передтим.

Нині шаліє нова війна, що в ній нема пощади для того народу, який не вміє боротися зі зброєю в руках. Ми українці знову станули руч-поруч із німецьким вояком, щоб спільно із іншими народами Европи вирішити, на сей раз уже остаточно, і свою долю у нещадній боротьбі з навалою червоної Москви...

Наша дивізія є в цих поновлених змаганнях за волю українського народу ядром нашої нації. Нашим обов'язком, вояки дивізії, є продовжувати своїми боевими вчинками військову традицію нашого народу, щоб не лише молоді народи Европи, а й Україна, що до них належить могли перевести новий лад на европейському континенті. Наші криваві труди — це продовження визвольних змагань наших батьків.

Ідіть їхніми слідами, не уставайте в боротьбі з вашим відвічним ворогом. Ввесь український народ буде нам вдячний! Нашим

завданням є знищити большевицького ворога! Нашою ціллю — перемога над ним!

**
*

Цей заклик прочитати українським воякам у дні 1-го листопада.

Роздільник: I—IV

з. п.
підп. Цогляуер
СС-Гауптштурмфюрер
і Начальник VIa.

За згідність перекладу:
В-Унтерштурмфюрер

Повідомлення про смерть Митрополита А. Шептицького

ДОКУМЕНТ Ч. 2

14. Грен. Див. Зброї СС (Гал. ч. 1.) Командир

Див. Шт. Кв., дня 10. 11. 44.

В середу 1 листопада 1944 р. помер у Львові
Його Ексцеленція
Митрополит українсько-католицької Церкви
Андрей граф ШЕПТИЦЬКИЙ
Наша дивізія тратить в Його Ексцеленції
одного із своїх найвизначніших приятелів
і найстарших добродіїв.

**
*

З приводу смерти високодостойного Митрополита Андрея графа Шептицького наказую:

1. Полеві духовники дивізії мають присвятити в неділю 19. 11. 44. Панахиду (Заупокійну Службу Божу) пам'яті Покійного Митрополита.

2. В проповіді висвітлити діяльність та всі заслуги Митрополита графа Шептицького, як теж вказати на Його єдине в своїй багатогранності значіння для українського народу.

3. У всіх частинах присвятити в тижні від 12.—19. 11. 44. в рямках світоглядового навчання 1 годину Особовості Покійного Митрополита.

Напрямні для доповіді видасть Відд. VI. дивізії.

Розподільник: I + IV

підп. Фрейтаг
СС-Бріґадефюрер
і Генерал-Майор Зброї СС
Командир Дивізії

ДОКУМЕНТ Ч. 3.

14. Ґрен. Див. зброї СС (Українська ч. 1.) Див. Шт. Кв., 17. 11. 44

Відн.: Світоглядове виховання.

Райхсфюрер-СС зарядив на пропозицію Командира дивізії перейменування дивізії на 14. В-Ґрен. Дивізії Зброї СС (українська ч. 1.).

Значення цього наказу з'ясувати стрільцям при світоглядовому навчанні за такими напрямними:

1) Дивізію зложено в основі в Генеральній Губернії з людей із Области Галичина. На цій основі одержала дивізія названня «галицька ч. 1».

2) З часом ставала дивізія щораз більше сукупністю українських людей з усіх просторів України і має бути теж в майбутньому військовою батьківщиною всіх українців. Тимто поняття «галицька» стало завузьке і з цих міркувань Райхсфюрер наказав перейменування на «українська».

3) Перейменування стоїть у тісному звязку з загостренням боротьби всього українського народу проти боольшевизму.

Так, як наші ряди в дивізії з дня на день сильнішають, так і прибирає кожного дня на силі повстанчий рух в українському запіллі.

Ми раді всім товаришам, які приходять до нас з інших дивізій Зброї-СС та з робітничих таборів Райху. Ми горді з того, що — як довідуємось — командир дивізії «Вікінґ» пращав наших товаришів такими словами:

«Добровольчі бійці проти большевизму!

Три тижні великобоїв щонайтяжчих лежать за нами. Ви виповнили кожний на своєму місці обов'язок і цим причинилися, що фронт проти многократної переваги ворога міг бути вдержаний. Райхсфюрер-СС наказав відпустити Вас з дивізії і перевести до добровольчої галицької дивізії СС. Я дякую за Вашу виказану волю до боротьби проти большевизму і бажаю Вам у рядах Галицької добровольчої дивізії СС жорнярського щастя аж до перемоги над нашим відвічним ворогом — большевизмом».

Через це перейменування сповнилося довголеліяне нами всіма бажання. Але цим переймаємо на себе також святе зобов'язання: «Зберегти єдність України!»

Передумою для цього є, щоб ми по-братньому усунули всі протиріччя. Кожен кожному ладен допомогти, де лише заходить потреба. Створити велику товариську спільноту і стати потрібною бойовою одиницею за нарід і вітчизну, спроможною встоятись у всіх важких боях з непримиримим ворогом — большевизмом.

Всі земляцькі розбіжності між західніми і східними українцями мають зникнути в годині найважчої долі нашого всецілого народу.

Роздільник: I + IV

ДОКУМЕНТ Ч. 4

Звідомлення

22 листопада 1944

про стан по той бік фронту, подане сотн. Навроцьким з памяти на основі прочитаних звітів розвідчиків.

Населення:

мужчини 18—35 до війська. Після 2-3 тижнів вишколу — на фронт. Родини дезертирів вивозять в напрямі на Броди.

У Львові НКВД запрягло до праці всіх сторожів і вони виготовляють списки мешканців і на основі тих вивозять інтелігенцію польську і українську.

У Львові працює австралійський Червоний Хрест, продає харчі по мінімальних цінах, але на загал є голод. Польські гроші уневажнені.

Настрої у больш. війську:

є добрі, харчі лихі. Клич — ідем до Берліна. Пропаганда проти Англії. Кажуть: Берлін ось-ось займемо, а тоді будемо бити англійців.

Большевики думають, що англійці мають у них маса шпіонів, які стоять у зв'язку з УПА і вони уможливили переїхати Лебедеві до Англії для переговорів.

УПА працює дуже сильно від Припяті до Карпат. Нападають на обози, зривають мости і шляхи.

Німці ствердили правдивість цих вісток (на основі спостережень і шифрованих депеш большевиків).

Між Перемишлянами і Бережанами є великий відділ під командою вищого німецького старшини (правдоподібно СС-добров.).

Старшини з Дивізії, що стрічаються з людьми УПА передають такі непотверджені вістки: багато добровольців СС в лісах в УПА і між ними має бути сот. Мамчур і о. Дурбак. Є певні натяки на це, що там є також і пор. Качмар.

ЗА ПЕРШІСТЬ У СТРІЛЯННІ

Дуже приємно було прочитати статтю п. н.: «За першість в стрілянні», яка появилася в «Вістях комбатанта» за ч. 6, 1969, як рівнож подивитися на світлину змагунів СУМ і Пласт за першість в стрілянні. Поза тим відрадне явище, що серед хлопців на тій знимці є і дівчата, які своєю участю в стрілянні дають доказ, що жінка не тільки в суспільному житті, але і обороні краю може відіграти велику ролю.

Торонтська Станиця Братства зрозуміла, що наше майбутнє залежить не тільки від національно свідомої молоді, але також і від доброго опанування військового ремесла.

Провідники Торонтської Станиці Братства вже від кількох літ ведуть стрілецький гурток і заохочують СУМ, ПЛАСТ і ОДУМ до вправи в доброму стрілянні. Вони, як загартовані вояки знають, що добрий стрілець має далеко більшу вартість як десять жовнірів, які не вміють добре володіти зброєю. Крім того вони напевне взяли під увагу, що не всі наші хлопці дістають військовий вишкіл в армії даної держави. А поза тим сам військовий вишкіл без національної свідомости не дає повної перемоги над ворогом.

Найкращим доказом є перша і друга світові війни, в яких Росія мала багато і добре вишколених вояків, однак вона мусіла програти, бо російська армія не мала національно свідомих вояків.

Фінці (фінляндці), хоч це мала нація, однак вони в другій світовій війні тому не програли війни проти мільйонової армії Росії, бо ціла фінська спільнота була національно свідома і мала добре вишколених стрільців-вояків.

Як бачимо з повищого, нинішня воєнна стратегія вимагає національної свідомости, дисципліни, вмілого орудування зброєю, та що весь нарід — старші, молодь, а навіть підростки мусять все поставити на жертвеннику батьківщини. Тільки така нація має право на дальше існування і стати в колі вільних народів.

Це добре зі сторони торонтських Осередків СУМ, Пласт і ОДУМ, що вони мають стрілецькі гуртки, і що вже другий рік вони висилають найкращих змагунів за першість в стрілянні до Торонтської Станиці Братства.

Ця шляхотна і патріотична ідея повинна поширитися не тільки в Канаді, ЗСА, але і по всіх країнах світу, де існують українські молодечі організації.

Цією проблемою повинні поцікавитися провідники всіх старших і молодечих організацій і посилили пропаґанду серед молоді в доброму стрілянні. Вони повинні подбати також і про відповідні фонди, щоби не тільки гуртки за першість в стрілянні нагороджувати перехідними чашами, але також і поодиноких стрільців певними грошовими нагородами. Такий підхід до цієї ідеї напевно заохотить нашу молодь до інтенсивної вправи в доброму стрілянні.

Час гряде. Знаходимося на грані великих світових подій. Будьмо готові!

Іван Струк

КОМІСІЯ ПЛЕКАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ТРАДИЦІЇ ТА ТЯГЛОСТИ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ

В Координаційній Раді українських комбатантських організацій в ЗСА існує комісія плекання військової традиції та тяглости збройної боротьби, головою якої є д-р Іван Козак (ОбВУА), членами комісії є Лев Футала (Т-во б. Вояків УПА ім. ген.-хор. Тараса Чупринки), Роман Дражньовський (Б-во кол. Вояків І УД УНА) та Микола Турецький (СВУР).

Управу Комісії становлять д-р І. Козак — голова, д-р Р. Дражньовський — секретар.

Плян праці: плекання військової традиції і тяглости збройної боротьби не тільки серед кол. вояків, але головно серед молоді.

До осягнення цієї мети рішено користуватися наступними засобами:

1) Встановити принаймні 2 вояцькі святкування, обов'язкові для всіх членських організацій, а саме: Свято Зброї, яке слід відзначувати в день або в околиці церковного свята Покрови та Зеленосвяточні Поминки по борцях за волю України. Це святкування слід відбувати біля Могили-Пам'ятника в Ґлен Спей, Н. Й. та біля інших подібних пам'ятників, як Бавнд Брук, Н. Дж., Еленвілл, Н. Й. тощо. Їх слід відсвятковувати як всенародні святкування з діяльною участю молоді, згуртованої в молодечих організаціях.

2) Нав'язати і утримати тісний зв'язок з молодечими оорганізаціями та відбувати спільно з ними імпрези, сходини, доповіді.

3) Нав'язати і удержувати такий же зв'язок з українськоаемриканськими Ветеранськими Організаціями.

4) Подбати через Шкільну Раду УККА, щоб у всіх школах українознавства при навчанні історії була присвячувана особлива увага періодам визвольної боротьби України всіх часів, а зокрема боротьбі нашого часу.

5) При національних святкуваннях користуватися збірними деклямаціями молоді та монтажами, що відносяться до визвольної боротьби.

6) Влаштовувати виставки експонатів, що мають відношення до збройної боротьби та подбати, щоб ці виставки обов'язково відвідували члени молодечих організацій та учні шкіл українознавства.

7) Подбати, щоб всі учасники визвольної боротьби, які досі ще не написали спогадів зі своєї участи в цій боротьбі, зробили це негаючись.

8) Виготовити однородний церемоніял для вояцьких похоронів з прапорами, червоною китайкою і сурмачем.

9) Виготовити постанови про вживання організаційних прапорів.

10) Виготовиити зразок однородного нагробника для померлих б. вояків.

Після потвердження цього пляну праці Управою Координаційної Ради подати його у вигляді доручення до відома всім членським організаціям Координаційної Ради та перевірювати його виконання.

Іван Козак, голова

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ в Балтиморі

31-го жовтня 1970 року відбулися Річні Загальні Збори нашого Відділу. Після відкриття, вшанування пам'яти тих побратимів, що відійшли в кращий світ, обрання Президії Зборів, відчитання протоколу попередніх загальних зборів, звітів: а) Голови Управи, б) Секретаря, в) Скарбника, г) Голови Контрольної Комісії, дискусії над звітами та внеску на уділення абсолюторії уступаючій Управі, — обрано нову управу відділу на каденцію 1970/71 р. в такому складі:

Голова Відділу — потратим Петро Самутин, заступник голови — Володимир Чорнодольський, секретар — Данило Пісецький, скарбник — Василь Корж, члени управи: Антін Траска, Микола Турек.

Контральна Комісія:

Голова — Павло Калиновський, член: д-р Микола Ласійчук, Михайло Хомішак.

Загальні Збори одноголосно постановили дати на пресовий фонд нашого вояцького журналу "Вісті Комбатанта" 25.00 долярів з каси Відділу. Чисельний стан Відділу на день 31 жовтня 1970 року — 24 члени.

НАРАДА КОМБАТАНТІВ

Ню Йорк. — В суботу 5-го грудня відбулася тут в УНДомі нарада голів Об'єднання б. вояків Українців в Америці (ОбВУА) і Братства кол. вояків I Української Дивізії УНА, д-ра В. Ґалана і д-ра М. Малецького з участю десиґнованих тими організаціями редакторів та адміністраторів "Вістей Комбатанта", як також кількох інших членів їх Головних Управ. Названі дві комбатантські організації є видавцями "Вістей Комбатанта", який закінчує 10-ий рік свого існування, перетворившись із "Голосу Комбатанта", що був органом тільки ОбВУА. Приявні одноголосно ствердили конечність зберегти цей журнал,, подібного якому нема в Україні, та здорові реальні можливості його дальшого існування і розвитку. Рішено від січня 1971 року збільшити розмір кожного числа журналу на найменше 96 сторінок та видавати 6 чисел журналу річно, поширивши його військово- історичну тематику також на загально-громадські актуальні справи.

ДАР УКРАЇНСЬКОМУ ВОЄННОМУ ІНВАЛІДОВІ

в 1969-70 по громадах ЗСА

Ню Йорк	$2.955.95	Міннеаполіс	136.00
Філядельфія	2.952.01	Коговс	90.25
Чікаґо	2.047.26	Пасейк	88.50
Клівленд	1.228.00	Бриджпорт	88.00
Боффало	849.00	Джержі Сиґі	82.05
Дітройт	576.00	Лейк Джорж	80.00
Нюарк	443.00	Норвіч	74.00
Рочестер	403.00	Джанставн	70.50
Балтимор	364.00	Кварте	66.00
Амстердам	324.00	Гемонд	64.00
Пітсбурґ	316.50	Ґари	63.00
Честер	302.80	Бінґгемтон	55.10
Гартфорд	220.00	Сан Дієґо	54.50
Ню Гейвен	198.00	Бостон	50.00
Маямі	194.00	Елізабет	50.00
Сиракюзи	181.00	Симсбурґ	50.00
Вашинґтон	178.00	менше 50.00	
Лос Енджелес	176.75	47 місц. разом	**592.54**
Трентон	151.00	Разом	**15.814.71**

ЗАСІДАННЯ КРАЄВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І УД УНА В ЗСА

Дня 16-го травня 1970 р. Краєва Управа Братства ЗСА відбула своє засідання при співучасти майже всіх членів Управи, а саме: хор. Богдан Лисяк, голова КУ, та членів д-р Роман Дражньовський, М. Шевчук, хор. В. Заброцький, К. Креховецький, Зенон Мандич, Н. Дутка, С. Мазурок, П. Бутяк, В. Семак та В. Гриньох. На засіданні обговорено ряд проблем, а зокрема обіжник Головної Управи та протокол із останнього пленарного засідання.

Одною із важливіших справ порушеної в обіжнику Головної Управи було видання споминів кол. шефа штабу Української Дивізії майора В. Гайке п. н. "Українська Дивізія "Галичина", яку Головна Управа Братства підготовляє до друку. В цій справі вирішено звернутись до всіх станиць Братства на терені ЗСА, щоб вони зайнялись у себе на місцях організацією кольпортажі, а зокрема передплати для зібрання фондів на її видання. Спомини майора Гайке — це важливий документ до історії Дивізії, і тому її повинен набути кожний кол. дивізійник.

Другою важливою справою було рішення — звернутись до усіх членів Браства, щоб вони обов'язково стали передплатником нашого органу "Вісті Комбатанта" та постара-

Зліва до права; Сидять: М. Шевчук, д-р Р. Дражньовський, хор. Б. Лисяк, голова КУ ЗСА, хор. В. Забрицький, К. Креховецький. Стоять: З. Мандич, Н. Дутка, С. Мазурок, В. Гриньох, П. Бутяк і В. Семак.

лись поширити його серед своїх знайомих, головно кол. вояків Дивізії, які ще із різних причин не є членами Браства, та щоб подбати про постійні звідомлення про їхню діяльність до нашого органу.

Так само обговорено справу співпраці Краєвої Управи із Головною Управою, перед якою лежить до здійснення ряд важливих організаційних та видавничих завдань.

Н. Н.

ЗБІРКА
НА УКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ ІНВАЛІДІВ В СТ. КЕТЕРИНС, ОНТ.

На Загальних Річних Зборах Братства Станиці в Ст. Кетеринс рішено перевести збірку на Українських Воєнних Інвалідів в Німеччині.

Після зборів нова Управа розіслала до всіх членів і симпатиків Станиці збіркові листи для переведення збірки на Українських Воєнних Інвалідів. Збіркових лист було розіслано 45-ть, з яких 17 разом із пожертвами вже повернено до Управи Станиці.

1.	П. Піжицький	$34.00
2.	С. Василик	33.00
3.	Л. Пришляк	33.00
4.	М. Лапшинський	28.00
5.	Т. Драчевич	22.00
6.	К. Фіцик	14.00
7.	П. Коваль	13.00
8.	Мґр. Я. Кіт	17.00
9.	С. Стасів	9.00
10.	О. Шеґда	6.00
11.	Р. Піх	5.00
12.	В. Католик	5.00
13.	І. Бобик	5.00
14.	М. Скотів	5.00
15.	М. Борщівський	5.00
16.	С. Василів	2.00
17.	М. Татарин	2.00
	Разом	$238.00

На ювілею нашого побратима Костя Фіцика переведено збірку на Українських Воєнних Інвалідів, яка дала суму $40.00, з тої суми призначено $10.00 на українську пресу, а $30.00 на Українських Воєнних Інвалідів, разом $268.00, з тої суми вислаіно $5.00 до Служби Суспільної Опіки в Вінніпеґу, тому що жертводавець просив посвідки до доходового податку. Лишається $263.00, ті гроші переслано до Краєвої Управи Братства в Торонті.

Наша пожертва українському інвалідові, це визнання його заслуги перед українським народом. Управа Станиці складає збірщикам і жертводавцям щиру подяку за їх труд і час.

Збірка ще не є скінчена, проситься тих, котрі ще не прислали до Станиці збіркових лист і грошей, щоб це зробили ще до кінця цього року.

Управа Братства Станиці в Ст. Кетеринс, Онтаріо

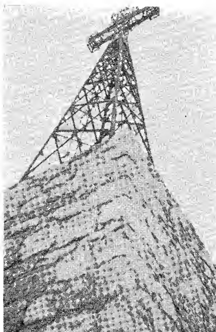
НА ІНВАЛІДІВ З РОДИННОЇ НЕСПОДІВАНКИ

В дні 14-го листопада ц. р. приятелі та знайомі влаштували в Торонті милу несподіванку панству Гнатківським з нагоди приїзду його дружини з України пані Василини. Після 26-літньої розлуки Боже провидіння звело їх знову разом, щоб продовжати дальше своє родинне подружнє життя.

При веселій товариській гутірці присутні гості не забули й за українських інвалідів, які в минулому зі зброєю в руках захищали рідний нарід перед злобними сусідами. З ініціятиви господаря товариського вечора, кол. дивізійника пана Михайла Чвиля присутні гості зложили на українських інвалідів 69.00 долярів.

Зібрані гроші переслано, через Торонтську Станицю, до Крайової Управи Братства на Інвалідський Фонд.

Всім жертводавцям на таку благородну ціль сердечна подяка, а панству Гнатківським бажаємо багато щастя, кріпкого здоров'я та многих літ провести у подружньому життю, яке їм так жорстоко перервала воєнна хуртовина. **Гість**

Пам'ятник М. Шашкевича на Білій Горі.

Допис гл. ст. 35-36.

Редакція Вістей Комбатанта та Допомоговий Референт КУ Братства складають від себе подяку та найкращі побажання новозлученій парі.

✠ ТІ, ЩО ВІДІЙШЛИ...

Інж. ВОЛОДИМИР КОССАР

12 травня 1970 року, помер у Ст. Кетеринс, Онт., кол. сотник Української Галицької Армії, інженер агрономії, Володимир Коссар. Покійний народився 23 листопада 1890 р. у селі Русилові повіт Камінка Струмилова в Галичині. В 1909 р. В. Коссар закінчив середню освіту і вступив до Рільничої Академії в Дублянах, де здобув звання інженера агрономії. В 1912 р. був покликаний до війська як студент на однорічну службу, яку закінчив у ранзі поручника. З вибухом війни у 1914 р. Покійний як старшина Австрійської армії був мобілізований і бував на російському та італійському фронтах, і був двічі ранений.

Осінню 1918 р. В. Коссар дістав відпустку із італійського фронту до Галичини уже у ранзі сотника, а тут якраз наступив Листопадовий Переворот, який створив Західньо-Українську Республіку, а вслід за тим і Українську Галицьку Армію. Сотник В. Коссар став тоді на службу Рідній Державі в боротьбі із поляками, командував 3-ою частиною Групи "Схід", а потім був назначений начальником штабу 9-ої Сокальської Бриґади, опісля начальником штабу І Дивізії УГА, а вкінці командантом 5-ої Сокальської Бриґади. З цею Бриґадою сотн. В. Коссар перейшов Збруч у липні 1919 р., брав участь у поході на Київ та в боротьбі за столицю України із большевиками, 30-го серпня 1919 р.

Після трагедії УГАрмії в 1920 р. переїхав на терени Чехо-Словаччини і працював на Карпатській Україні як агроном і професор учительської семінарії в Ужгороді, якої директором був о. А. Волошин. В 1922 р. сот. В. Коссар одружився, а в 1927 р. виїхав із дружиною до Канади, до міста Саскатун у Саскачевані.

В Канаді, крім праці на прожиток, сотн. В. Коссар скоро включився у суспільно-громадську і політичну працю і став одним із членів основників Української Стрілецької Громади (УСГ), Видавництва "Новий Шлях" та Українського Національного Об'єднання.

Від 1935 до 1943 р. інж. В. Коссар працював в Саскачеванському університеті як дослідник екології, нострифікуючи своє звання інженера і, закінчивши студії,, одержав академічний ступінь Маґістра аґрономії. 1937 р. інж. В. Коссар був вибраний головою Краєвої Екзекутиви УНО — Канади, а в 1948 р. він віддався всеціло на службу цій організації, а вслід за тим на службу українському народові. На цьому пості він задержався через цілих 17 років, бо аж до 1954 р. і як голова К.Е. УНО він мав великий вплив на хід скоординування української політики в Канаді. Завдяки у великій мірі йому та о. д-рові Кушніреві дійшло до зорганізування центральної репрезентації українців п. н. Комітет Українців Канади, у якому інж. В. Коссар занимав одну із центральних позицій — координатора. Завдяки КУК, а втому і інж. Коссара пороблено чимало змін у канадійській політиці супроти соток тисяч українських біженців в Европі після закінчення другої світової війни, а зокрема супроти членів 1 УД УНА, які в той час перебували в англійському полоні в Італії.

За часів його головства у КЕ

УНО, ця організація зазнала найбільшого розквіту й начисляла близько трьох десятків філій УНО по цілій Канаді та широко розвинену сітку т. зв. братніх організацій: УСГ, Організація Українок Канади для жінок та Молоді Українські Націоналісти, в якій виховувалась численна молодь.

В 1954 р. інж. Коссар відійшов із керівного посту в УНО, передаючи його молодшим, але він не відійшов від громадської праці. Його популярність та через довгі роки вироблене довір'я залишали його і надальше передовим членом УНО, ,де він остався почесним головою Краєвої Екзекутиви.

Від 1950 до 1966 р. інж. Коссар був головним контролером Українського Народнього Союзу. З 1955 року УНС, беручи під увагу його популярність серед широких кругів українців Канади, назначив інж. Коссара головним організатором УНС на Канаду і тут також він виправдав виявлене до нього довір'я. Від 1966 р. інж. В. Коссар почав занепадати на здоров'ю

Помимо поганої погоди в часі його похорону в Ст. Кетеринс — в останню дорогу проводила Покійного велика кількість учасників, які знали Його і хотіли ще хоч той останній раз віддати йому ту пошану, на яку він собі заслужив довгою, чесною і безкорисною працею для "друзів своїх". Покійний залишив свою дружину, сина Левка та дочку замужню Білак.

Хай Пам'ять Його залишиться серед української громади. **В. В.**

27 травня 1970 р. упокоївся в Бозі по довгій, тяжкій недузі на 72 році

ІНЖ. МАЙОР МИХАЙЛО ФРАЙТ ХАРІВ

учасник Визвольних Змагань в роках 1914-1918, член Української Дивізії, командир протиленської батареї 3, 7; учасник бою під Бродами, довголітній секретар Окружного Комітету У. Н. С. в Чікаґо, довголітній секретар і основник осередку СУМА ім. полк. Івана Богуна на середньому півдні Чікаґа, основник ос. СУМА ім. М. Павлушкова на півночі Чікаґа, на протязі 5-ти років учитель в українських гімназіях в таборах Д. П. в Німеччині в Дорстені і Зедорфі, громадський діяч на Рідних Землях і в Америці. За свою військову службу Україні дістав відзнаку бою під Бродами, Хрест Українського Козацтва, Хрест Симона Петлюри, Воєнний Хрест, медалю Архистратига Михаїла.

Почорон Покійного відбувся дня 1-го червня 1970 р. з каплиці похоронного заведення п. Роздільського до церкви Різдва Богоматері, а по Божественній Літургії на місце вічного спочинку на цвинтарі св. о. Миколая.

Дня 9 березня 1970 р. помер в Чікаґо, Иллиной, по короткій недузі,

СТЕПАН ЗАПЛАТИНСЬКИЙ

колишній учасник наших Визвольних Змагань, старшина Українських Січових Стрільців та поручник УГА.

Покійний народився дня 7 січня 1897 р. в селі Добрівляни, Стрийського повіту. Скінчив українську гімназію в Стрию. Після вибуху першої світової війни вступає як доброволець до Українських Січових Стрільців, переходить військовий вишкіл, а відтак по закінченні старшинської школи стає старшиною УСС, а опісля Української Галицької Армії та бере участь у численних боях на російському та на польському фронтах. По закінченні наших визвольних змагань виїздить до Німеччини, а відтак до Америки. Від 1924 року проживав постійно в Чікаґо, Іллиной.

В Америці працює спершу в різних купецьких підприємствах, потім відкрив власне торговельне підприємство, під назвою "Запп Фурнічир енд Апплаянс Ко.". Проживаючи в Чікаґо, він брав активну участь в праці численних українських товариств, був членом Української Стрілецької Громади,, потім членом ОбВУА. По приїзді нової української еміґрації в роках 1949-50 включився в працю нових організацій, як "Самопоміч" і ін. Він був одним із основників української кооперативи "Самодопомога.. в Чікаґо, яка веде вже поверх 20 років споживчу крамницю, з якої дохід повертається на розбудову і ведення української дитичої оселі в Равнд Лейку, в стейті Іллиной. Покійний весь час опікувався дуже нашою дітворою, що перебувала літом на згаданій оселі, та протягом 6 років був головою дирекції кооперативи "САМОДОПОМОГА", що є власником тої оселі (в роках 1951 до 1957).

Похорон Покійного відбувся дня 12 березня 1970 року на цвинтар св. Миколая в Чікаґо, при численній участи Українських Комбатантів та ширшого громадянства.

АНДРІЙ ЗАЯЦЬ, 1891—1970

Дня 15 липня 1970 р. помер у Торонто, Канада, відомий українець-громадянин — Андрій Заяць, кол. булавний Української Галицької Армії. Покійний народився 25 листопада 1891 р. у селі Корчмин, повіт Рава Руська, Галичина. Перебуваючи в Австрійській армії 89-му полку піхоти, Покійного захопила війна, в часі якої він перебував на різних фронтах разом із своїм полком.

Листопадовий Зрив у Львові у 1918 р. захопив його на рідних землях і вже 2-го листопада Андрій зголосився служити свойому народові у рядах Української Галицької Армії і був приділений до Белзької Бриґади, з якою перебув він усю Визвольну війну аж до трагічного кінця УГА і Визвольних змагань.

В 1923 р. Покійний одружився, а чотири роки пізніше через несприятливі політичні й економічні відносини під польською займанщиною, він виїхав до Канади у 1927 р. На початку він зупинився у Вінніпеґу, де він став одним із співзасновників першої у Канаді Української комбатантської організації — Української Стрілецької Громади, вступаючи в її ряди 16-го грудня 1929 року. В 1929

році приїхала до Канади і дружина Покійного — Ольга і вони вдвійку всеціло віддались українській громадсько-політичній справі, поборюючи комунізм, який набирав тоді неабиякої сили в Канаді.

З Вінніпеґу, панство Заяці переїхали до Содбур, Онтаріо, де Покійний працював гірником і віддано працював в Українській Стрілецькій Громаді, що зводила тоді бої із найсильнішою комуністичною клітиною, що організувала усе зокрема чужинецьке робітництво копалень Содбурів і околиці.

В 1944 році Покійний переїхав до Торонта і знову включився в УСГ-УНО, а його дружина в Організацію Українок Канади. Як член УСГ Покійний займав різні пости так в УСГ, як і в УНО включно із головством.

Завдяки важкій праці та ощадності Покійному пощастило доробитись поважного майна, але так він як і його дружина Ольга вміли із цього майна користати самі і бути щедрими і на всі релігійні та національні цілі. Вони від самого початку були постійними платники визвольного т. зв. Одноцентового Фонду і на потреби УВО-ОУН та на інвалідів у рідному краю, до якого вони мріяли повернути.

Покійний був фундатором Енциклопедії Українознавства, членом-фундатором Шевченківської Фундації у Вінніпеґу, меценатом Осередку Культури й Освіти у Вінніпеґу та щедрим жертводавцем на будову Українського Національного Дому в Торонто, як також і на всякі інші національні потреби. В той же сам час панство Заяці були примірними парафіянами церкви св. Покрови і щедрими її жертводавцями.

Покійний був також постійним передплатником багатьох українських національних часописів і журналів, а між ними і журналу "Вісті Комбатанта" та живо цікавився його змістом.

Похоронні богослуження відправляли у церкві св. Покрови чотирьох священників, на чолі із владикою Кир Ізидором Борецьким, дня 17 липня 1970. Із церкви св. Покрови відпроваджували тіло Покійного на місце вічного спочинку — на цвинтарі Проспект у Торонто, члени УСГ та УНО, а також багато приятелів і знайомих. Покійний залишив горем прибиту дружину Ольгу та заміжню прибрану дочку в Нью Йорку.

Хай земля канадійська буде Йому легкою. **В. В.**

Інж. ЛЮБОМИР САВОЙКА

Кол. старшина С.С.-ів у Києві і в Запоріжськім полку от. Болбачана, народжений в Тартакові (Зах. Україна), помер на серцевий удар 7-го жовтня 1970 на 74-му році життя в Нюарку Н. Дж. В похоронному закладі Литвина відбулись Панахиди: 8-го жовтня, яку відправили: оо. Іваночко і Р. Ганас, і 9-го жовтня 1970, яку відправили оо. Кущик і Р. Ганас при участі місцевих комбатантів, рідні і громадянства, з прапорами і в супроводі чоловічого хору під управою п. М. Добоша. Над домовиною Покійного попращали Його д-р О. Утриско від місцевого Відділу ОзВУА в Нюарку і інж. І. Калинович від управи 14-го Відділу української гетьманської організації. Після похоронної відправи в церкві св. І. Хрестителя отцями Кущиком з Нюарку, Г. Ганасом і І. Про-

коповичом, похорон переїхав на цвинтар до Бавнд Бруку, де над могилою Покійного при численній участі комбатантів і рідні промовляли Михайло Лозинський від Відділу ОбВУА в Нюарку і п. В. Манько від УГОА і родини Покійного.

Після служби Покійного на австрійськім протиросійськім фронті і після його участи у визвольних змаганнях, Покійний закінчив політехніку в Празі, опісля був директором "Достави" у Львові, викладачем на Торговельних курсах абітурієнтів і торговельній середній школі. В часі большевицької окупації у Львові був викладачем в технікумі. Був арештований, але щасливо вийшов на волю. Переїхавши на еміґрацію, учителював в українській гімназії в Інсбруці в Австрії, а, переїхавши до ЗСА, працював як кресляр. Мешкаючи в Нюарку, був членом-основником ОбВУА і Відділу ОбВУА в Нюарку. Залишив дружину і дочку Оксану з ріднею. **О. У.**

Замість квітів на могилу
сл. п. КЕКИЛІЇ ПАЛІЇВ
складаю 5.00 дол. на пресовий фонд «Вістей Комбатанта»
Володимир Габа

Дорогий Читачу. Перечитайте залучений запитник. Якщо Ви знаєте бодай одну відповідь, яка не відноситься до Вас особисто — виповніть її і відішліть по адресі.

ПРЕСОВИЙ ФОНД ВІСТЕЙ КОМБАТАНТА

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД від грудня 1969 р. до грудня 1970 р.

Адміністрація в Канаді

Український Воєнний Інститут Торонто $50.00

Братство кол. Вояків І УД УНА Станиця Ню Гейвен 27.00

Братство кол. Вояків І УД УНА, Станиця Тандер Бей 25.00

Отець митрат д-р Василь Лаба, Едмонтон 20.00

Українська Стрілецька Громада, Відділ Віндзор 15.00

Д-р М. Пенсак, Гарлен. ЗСА 21.00

Д-р Ю. Подлуський, Чікаґо 12.00

по 5.00 долярів

Д-р Б. Мигаль — Тандер Бей, П. Ярмак — Ютіка, П. Войчишин — Оттава. В. Габа — Торонто, О. Ратич — Едісон, М. Еліїв — Ню Йорк, д-р Г. Шиманський — Торонто, М. Марущак — Торонто, д-р М. Бойко — Сарнія, Я. Миско — Горнби, Ф. Цимбалюк — Торонто.

по 3.00 доляри

Ю. Аннюк — Філядельфія, Н. Чорній — Сарнія, М. Костишин — Торонто, В. Луців — Торонто, П. Кицінський — Гамільтон, С. Кукурудза — Скарборо.

по 2.00 доляри

В. Волошин — Едмонтон, Б. Клименко — Саскатун, С. Равко — Гамільтон, Я. Редчук — Монтреаль, С. Царик — Торонто, В. Бідула — Актон, М. Процакевич — Торонто, А. Трусевич — Вінніпеґ, С. Костишин — Вінніпеґ, Б. Пришляк — Сен Кетеринс.

по 1.00 дол.

В. Грабець — Дубалит, Б. Тхір — Вяндоте, З. Матвіїв — Лондон, В. Горбатюк — Монтреаль, Г. Лазор — Монтреаль, М. Чайковський — Торонто, Р. Лятишевський — Торотно, М. Дендерис — Торонто, д-р Л. Макарушка — Німеччина, М. Такой — Монтреаль, К. Фіцик — Ст. Кетеринс. Разом 273.00 дол.

Щиру подяку жертводавцям складає

За Адміністрацію Ів. Шостак

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

за час від 1. І. 1970 до 2. XI. 1970

До Адміністрації в ЗСА вплинуло:

Станиця І УД УНА, Ню Йорк $25.00

Відділ ОбВУА, Балтіморс .. $25.00

Відділ ОбВУА, Амстердам .. $10.00

'Самопоміч, Балтіморе $5.00

Ю. Лопатинський, Ст. Хомяк, В. Гриньох, П. Постолюк, д-р І. Домбчевський — по $5.00. В. Білозір — $4.50. Р. Гаєцький — $4.00.

Й. Вишневецький, М. Байрак, о. П. Спірук, д-р . Карапінка, д-р Т. Я. Решетило, З. Михалевський, о. В. Панчак, П. Віланюк, М. Зеленська — по $2.00.

Р. Герасимович, Г. Гайдак, Л. Коник, П. Калиновський, В. Феданків, І. Домбчевський, М. Скорупський, Г. Зарицький — по $1.00.

А. Сокологорський — $0.70.

А. Філь, Я. Котляр, о. Я. Лебедович — по $0.50.

Разом $121.70
+ 5.00
$126.70

За Адміністрацію: **В. Гриньох**

Усім жертвадавцям на Пресовий фонд Вістей Комбатанта — щире спасибі.

Адміністрація
"Вістей Комбатанта"

CONTENTS

ВЕСЕЛИХ СВЯТ РІЗДВА ХРИСТОВОГО

та

ЩАСЛИВОГО НОВОГО РОКУ

для всіх своїх Рідних, Приятелів, всіх Бувших Старшин, Підстаршин і вояків 1-ої Української Дивізії УНА, всім воякам українцям та всьому українському громадянству

бажають

Іван і Марія Дудись із дітьми Івасем і Юльцею

***

U.S.A.: $1.00
Canada: $1.00